

6 425/1927/5

ЕКОНОМИСТ

ОРГАН ДРУШТВА ЗА ЕКОНОМНУ И СОЦИЈАЛНУ
ПОЛИТИКУ

ГЛАВНИ УРЕДНИК
Д-р МИЛАН ТОДОРОВИЋ

ГОДИНА VII

БРОЈ 5

МАЈ, 1927.

БЕОГРАД
УРЕДНИШТВО И АДМИНИСТРАЦИЈА, КОЛАРЧЕВА УЛИЦА 1/II
1927

САДРЖАЈ:

— »ЕКОНОМИСТ« БРОЈ 5., МАЈ 1927 —

РАСПРАВА:

Лаз. М. Костић: Централизација званичне статистичке службе 321

ЧЛАНЦИ:

Miho Obuljen: Prekomorski trgovački promet u našim lukama u odnosu sa inostranstvom 340

Мил. Максимовић: Конвенција о манипулацији и продаји дувана за извоз Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 347

С. Обрадовић: Стање грчке индустрије 367

ПРИВРЕД. ХРОНИКА:

Др. Д. Д.: Из праксе Државног Савета по финансијским споровима 372

Л. Таубер: Мусолинијево социјално законодавство 379

Др. Видан Благојевић: Бугарски избеглички зајам 385

Стање Народне Банке 396

ПРЕГЛЕД ШТАМПЕ:

Привредни чланци у марту и априлу 1927 год. 398

Уредништво и администрација »Економиста« налази се у Коларчевој улици број 1, II спрат (Индустријска Комора).

Претплата на »Економист« износи Дин. 200.— на годину или полугодишње Дин. 100.—. Поједини бројеви 20 динара. Редовни чланови Друштва за Економну и Социјалну Политику добивају лист у *пола цене*.

Редовни чланови плаћају Дин. 1.000.— једном за свагда. Утемељачи 5000, а добротвори, друштва 10.000 динара и добијају лист бесплатно.

За иностранство Дин. 250.— годишње. — Излази једанпут месечно најмање у *пет* штампаних табака.

Претплату на »Економист« примају све поште у Краљевини на чековни рачун Број 53.017 Поштанске Штедионице у Београду.

ЕКОНОМИСТ

ГОДИНА VII

МАЈ 1927

БРОЈ 5

РАСПРАВА

ЛАЗ. М. КОСТИЋ,

Централизација званичне статистичке службе.

1.

Статистичка служба у једној држави може бити уређена централистички или децентралистички. Наука разликује две врсте одн. два правца централизације или децентрализације статистичке службе.

Статистичка је служба *хоризонтално* или стварно-хоризонтално¹ централизована онда, ако се сва статистичка делатност врховних управних власти концентрише на једном месту, у дирекцији државне статистике, статистичком државном уреду, бироу или како се то већ назива. Напротив, она је децентрализована ако поједина министарства задржавају своје засебне статистичке одсеке, одељења, канцеларије и т. д., независно од опште статистичке управе.

Статистичка је служба *вертикално* или географски-вертикално централизована, ако сем централног надлештва нема статистичких установа или статистичких органа код нижих управних власти. Она је вертикално децентрализована ако те установе или бар органи постоје, ма да су они, више или мање, у зависности од централне статистичке управе.

Да ли ће једна држава имати своју статистичку службу вертикално или географски централизовану, и која је боља од њих, наука се није упуштала у решавање. Све то зависи од државноправног или административноправног склопа земље, од њеног пространства, од опште административне органи-

¹ Friedrich Zahn, Zur Frage der Konsolidierung der amtlichen Statistik реферат одржан на XVI сазиву Међународног Статистичког Инст. у Риму, 1925.

зације, од спреме управних чиновника, нарочито њихове статистичке спреме, од статистичке свести код грађана, од тога под који ресор спада управа статистике и т. д.

Али је зато наука скоро једнодушна у томе, да у свакој држави статистика мора бити хоризонтално централизована. Има много разлога за то, и они су у главном финансиске и статистичко-техничке природе. Ми ћемо важније навести.

а) Централизовану статистику упоређују са једним великим предузећем¹ за разлику од децентрализоване која је налик на низ мањих предузећа исте врсте и једног сопственика.² Једно велико предузеће, са истим капацитетом као низ малих, имаће несумљиво мање трошкове експлоатације. Централизована статистика је јефтинија од децентрализоване.

б) Код децентрализоване статистике није могуће избећи паралелна статистичка истраживања; исте статистичке операције, само различног опсега, врше врло често и централа статистичка и поједина статистичка надлештва при министарствима. Тако, на пример, данас, Дирекција Државне Статистике прикупља уз податке о кретању становнишва и податке о узроцима смрти, а то исто чини и Одсек за Социалну Медицину при Министарству Народног Здравља, сада Централног Хигиенског Завода. Једнак је случај са статистицом криминалитета и казнених завода, коју прибира и сређује, с једне стране, Дирекција Државне Статистике, с друге, Министарство Правде. Уопште код децентрализоване статистике просто је немогуће избећи двоструко обављање истог статистичког посла, бар у појединостима и извесним деловима. Централизација статистике спречава и онемогућује сваки дуплицитет статистичких радова. А то двоструко обављање истог посла не само да производи узалудне трошкове, него врло често доводи до забуне статистичке консументе, и у стању је, ако подаци са обе стране нису истоветни, да дискредитује целокупну статистичку делатност државе.

в) Децентрализована статистичка надлештва имају за своје чиновнике, а често и за шефове лица без стручне статистичке спреме, обично дотадашње чиновнике ресора у питању.

² Žižek, Grundriss der Statistik, II Aufl., S. 209; Zahn. op. cit. S. 4.

³ Под речју централизована или децентрализована статистика ми овде и даље разумемо само хоризонтални правац централизације одн. децентрализације.

У централизованом статистици могу да опстану само статисти-чари стручњаци. Нестручност статистичких органа код децентрализоване статистике оставља видног трага на целокупан њихов посао. Снимања статистичка су дилетантски изведена, развијање посла и прерада материјала врши се без помоћних техничких средстава, публикације су оскудне и скоро увек без аналитичних коментара. Централизована статистика ујемчава стручно обављање послова, које је једино у стању да задовољи потреба свих статистичких интересената, међу којима наука стоји на једном од првих места.

е) Код децентрализоване статистике постоји увек опасност да се статистички термини и у опште термини или појмови с којима статистика оперише (појмови из привредног, социалног, јавног живота и т. д.) не побркају, да их једно надлештво не употребљује у једном, друго у другом смислу. Овај разлог нарочито важи за нас, који немамо уопште утврђене терминологије. Тако, на пример, домашај појма *Betrieb* или *exploitation* може да се не сложи код индустријске статистике и код пољопривредне, што би било на велику штету јасности и тачности статистичких извештаја. »Нестатистичке установе имају обичај да појмове ограничавају према схватању свакидашњег живота и према потребама специјалних научних грана, често су на ово присиљени извесним правним или административним нормама, док су за статистичке циљеве потребне сасвим друге дефиниције«. ¹ Само централизована статистика у стању је да створи једнаке термине за односе које истражује и да их консеквентно употребљава чиме се омогућује упоредивост података разних статистичких грана и разних времена.

д) Децентрализована статистика не располаже са свим техничким средствима која је статистичка техника установила (машинама за рачунање, за сређивање материјала, перфорираним и са електричним погоном и т. д.). Ради тога, велики део материјала остаје неискоришћен свеструко. Централизована статистика може и има могућности да располаже са тим помоћним средствима и у стању је да држи техничко особље које њима управља. Централизована статистика је гаранција да ће се сав статистички материјал и свестрано употребити и публиковати.

¹ Zahn, loc. cit.

2.

a) По новом пројекту Закона о организацији државне статистике Краљевине С. Х. С., који је већ једанпут био пред Скупштином, статистичка служба има да буде уређена централистички у вертикалном правцу. Постоји једна Генерална Дирекција¹ као статистичка установа чија се делатност простире непосредно на целу државу (члан 3 пројекта, став први). Не постоје никакве ниже статистичке инстанце нити уреди са извесном самосталношћу. Кр. Земаљски Статистички Уред у Загребу и Статистички Одсек Земаљске Владе у Сарајеву спајају се са целокупним својим пословима, имовином и особљем са Генералном Дирекцијом» (чл. 24 пројекта). У пројекту, се помиње и спајање статистичкога одељка при повереништву за социално скрбство у Љубљани, али је он већ давно ликвидан и његове послове је *via facti* предузела Дирекција у Београду.

У пројекту се наређује постепена ликвидација статистичких уреда у Загребу и Сарајеву и одређује се њихова надлежност и поступак за то међувреме. Те су одредбе (тачке 2, 3 и 4 чл. 24 пројекта) без опште и принципиелне важности; оне регулишу једно провизорно стање, које треба што пре да нестане. Свакако, са моментом изгласавања Закона њихова самосталност престаје, и оба та уреда функционираће као експозитуре Генералне Дирекције.

Вертикална централизација наше званичне статистичке службе одговара духу нашег Устава, нарочито принципу унитаризма који је он прокламовао, и није у нескладу са пространством наше земље. Држави са једним парламентом и једном одговорном владом довољно је једно, централно, статистичко надлештво. Статистика је пре свега информативни орган Скупштине и централне управе. Са укидањем покрајина, и покрајински статистички уреди губе разлог опстанка. Тим пре, што их и нема у свим покрајинама из којих је састављена наша држава. Величина пак државе и њен опсег нису тако огромни и нису прекинути (као, на пример, Источна Пруска) да би се из тих разлога наметнула потреба за образовањем нижих

¹ С обзиром на сам факат централизације, овај назив није адекватан. Приличније би било централно државно надлештво назвати просто дирекција, јер је оно једино. Кад би било више статистичких установа подложених њој, придев генерални уз назив био би на свом месту. |

статистичких установа. Вертикална централизација је, према томе, код нас предодређена стицајем прилика и правним основама државне организације.

Па ипак ако се нису хтели и нису могли оставити статистички уреди у досадашњим покрајинама, и нису предвиђене статистичке експозитуре, по једна за неколико области, требало је бар пројектом установити статистичке референте код великих жупана, по једног или по два за сваку област, према величини и значају области. Ако је правно немогуће и стварно штетно остављати ван центра државе статистичке установе, које би имале самосталан делокруг посла и пуну статистичку надлежност, ништа није сметало установљењу референата који би били органи Дирекције и имали једну статистичко-административну надлежност. Њихове би дужности биле да статистичке листиће (*questionnaires*), које Дирекција шаље, спроводе појединим надлештвима у области, да се старају за благовремене одговоре, да констатују њихову *формалну* исправност и само понекад, изузетно, да састављају најсумарније и најпростије табеле са претходним резултатима (кад су подаци хитно потребни Дирекцији, тако да није могуће за прву употребу чекати враћање листића). Ако би с временом ми имали довољан број статистичких стручњака, могла би се надлежност ових референата и појачати односно проширити. Дотле пак, они би били врло корисни и учинили би да се сваки посао у Дирекцији свршава брже и сигурније. Ако би се на ово приметило да би они скупо стали Државу и да се, у интересу штедње, не би могли постављати, ми би одговорили овако. И сада, бар по један чиновник код сваког великог жупана ради послове које поједина надлештва траже од области у статистичком циљу, или чак и неколико чиновника по један одн. два сата дневно, поред тога што се тим истим послом баве и одређени референти среских начелника, окружни протојереји и т. д. Што је најважније, они све те послове раде узгред, без стручности, без вежбе и рутине и преко воље; сви они сматрају статистички рад досадним и наметнутим. Статистички референт код великог жупана стајао би у директној вези са Дирекцијом, био би јој непосредно потчињен, и њему лично, а не великом жупану, она би се обраћала за потребне податке. Ако би и био постављен од Министра Унутрашњих Дела, то би могло бити само на предлог или по пристанку Дирекције. Свакако би било боље да га поставља министар у чијем се

ресору налази и Дирекција. Укратко, статистички референти би много допринели брзом, сигурном и јефтином обављању статистичких послова.

б) Кад постоји свега једно статистичко државно надлештво и оно се налази у престоници, није могуће да његови органи сакупљају податке на лицу места. За то пројект Закона овлашћује Дирекцију да се, у границама закона, може за податке обратити свим властима (државним, самоуправним и црквеним) и њиховим органима, свим јавним заводима и установама, па чак и приватним лицима. Они су дужни дати им тражене податке, и набавити их ако их немају при руци. Могло би се из тог прописа извести да су сви државни управни органи, сви самоуправни органи, донекле и чиновници приватних установа, једновремено и органи државне статистике. У појачаној мери ово важи за државне чиновнике, учитеље (њих није требало посебно наводити јер су и они државни чиновници) и свештенике. Њима чл. 18 пројекта наређује да су »дужни на позив Генералне Дирекције Државне Статистике вршити статистичку службу у одређеном им кругу. Ако је потребно, рад у школама односно разредима може се ради статистичких послова прекинути за највише шест дана сваке године без нарочитог одобрења.«

Овим чланом пројекта хтело се одредити пописне органе, тако зване пописиваче, приликом већих и периодичних статистичких операција. По утврђеној традицији, код нас се пописивачи просто реквирирају и тај посао обављају без икакве награде. У другим државама пописивачи се добровољно пријављују и бивају награђени за свој рад.

Пре рата су у Србији, приликом већих пописа, бивали образовани нарочити окружни одбори који су руководили пописом у округу. Чланове одбора је именовоао Краљ указом међу највишим чиновницима из окружног места, чији су положаји били у закону назначени (чл. 16 Закона о Уређењу Државне Статистике од 1901). Они су били нека врста статистичких органа *ad hoc* са тачно установљеном надлежношћу. Њиховим именовањем, статистика је била привремено и за одређени круг рада децентрализована.

И нов пројекат предвиђа сличну установу. Чл. 19 пројекта гласи :

»У годинама, у којима се по специјалним законима организују и врше велике статистичке операције, као што су периодични пописи становништва, домаће стоке, непокретне имовине, радиности итд., одређују се за њихово вршење нарочити обласни пописни одбори. Велики жупан, који стоји на челу овог одбора, саставља обласни пописни одбор од десет чланова из реда представника државних самоуправних и црквених власти.

Дужност ових одбора и правила о њиховом раду прописује Министар Социјалне Политике.

Кад ће се ти пописи вршити одредиће специјални закон, који ће или важити за све пописе исте врсте или ће пред сваким пописом бити издаван нарочити закон. Како је пак главни део обавеза прописан и овим законом, могла би бити довољна и уредба за извршење пописа (само сума за то потребна треба да се одобри буџетом, дакле законом).

Образовањем ових одбора, а донекле и именовањем пописивача, централизација статистичке службе биће понекад ублажена. Овај однос могао би и овако да буде изражен: секундарно-статистичка делатност државе строго је централизована, примарно-статистичка мање и слабије.

в) Државно-правно унитарна, наша Краљевина ипак није строго централистички уређена. Устав је предвидео извесне самоуправе за послове месног значаја (чл. 96). Самоуправе могу бити општинске, среске и обласне. Надлежност обласних самоуправа утврђена је сумарно и принципијелно Уставом, појединости су остављене да буду законом регулисане. Домањај среске и општинске самоуправе има једино законом да се утврди.

Међу пословима које је Устав одредио за круг рада обласних самоуправа, статистика није споменута. Али је зато Закон о обласној и среској самоуправи ставио изречно у надлежност обласне самоуправе »прикупљање и сређивање статистичких података за потребе обласне самоуправе.« Према томе, области, као највише *самоуправне* јединице, имају статистичку надлежност. За срезове то није учињено; општине још нису добиле свој закон.

Према овој одредби у Закону о обласној и среској самоуправи, области би морале имати своја засебна статистичка надлештва. Како ће она бити организована и да ли ће се наћи довољно стручњака за њихово вођење, није место да овде испитујемо. Овде морамо само напоменути да области немају скоро никакву искључиву надлежност. Њихове потребе су такође и државне потребе само ограничене на мању територију.

Према томе, кад области буду прикупљале и сређивале податке за своје потребе, то ће бити махом подаци које већ Дирекција Државне Статистике прикупља. Да би се избегао дуплицитет посла, у пројекту Закона о статистици требало је уредити однос Дирекције према обласним статистичким установама. Кад већ области имају законом признату статистичку надлежност, њу би требало оставити. Али, да би се избегло паралелно и двоструко обављање истог посла, добро би било Законом о статистици установити неку врсту колаборације између државне и самоутравних статистика, и предузимање већих статистичких радова од стране ових последњих везати за пристанак Дирекције или, ако је ово противно начелу самоуправе, наредити да се тражи бар савет и упутства од Дирекције, па макар се они не морали поштовати.

У интересу самоуправа могло би се прописати да је Дирекција дужна слати областима, па и нижим самоуправним телима, податке који су им потребни, тако да ови траже само накнадне и детаљне податке ако су за њихове специалне интересе нужни. Код већих пописа могла би се предвидети колаборација обласних статистичких органа и, у том случају, могло би се областима дозволити да питају и за односе који државну статистику не интересују, да уз листиће државне статистике приложе и своје засебне листиће или им додају извесна питања (*Zusatzfragen*). У сваком случају, у интересу и државне и обласне статистике, њихов међусобан однос не сме остати неуређен.

Срезови немају посебну статистичку надлежност, али ни њима није забрањено да, с времена на време, извршују извесна статистичка истраживања и да воде бројно регистровање појава чије је регулисање препуштено њиховом старању. Ако та истраживања буду вршили, мораће се, још пре и више него области, обазирати на мишљења и савете Дирекције Државне Статистике.

Општине су углавном најнижи органи за прикупљање података државне статистике. Кад то чине, оне могу преписе остављати за себе. Ако им још какви подаци буду потребни, добиће их снагом власти и ауторитета код својих грађана. Али за највећи део општина, за скоро све сеоске и већину градских, та се потреба неће никад осетити. Што се већих градова тиче, нарочито великих градова са преко 50.000 или 100.000 становника, они ће морати имати засебне статистичке уреде. О томе

смо ми говорили на другом месту.¹ Било је предлога да се Законом о статистици такве вароши обавезу да установе статистичке уреде. Одустало се од тога с обзиром на њихову самоуправу. Сматрало се незгодним да се законом о државној статистици намећу обавезе самоуправним телима. Али би било врло добро да таква одредба нађе места у Закону о управи и самоуправи градова, који још није донесен али се мора донети на основу става другог чл. 96 Устава.

Обласне статистике, установљене законом, и варошке статистике, чије установљење предстоји, значе такође једно ослабљење начела крутог статистичког централизма у вертикалном правцу. Оне не производе истина децентрализацију статистичке службе, која не би и онако одговарала нашим приликама, оне не растерећују и не замењују централну статистику у ниједном опсегу, али би је могле често допуњавати и помагати. Како оне то врше ван државног центра и не за њега, њихова улога није статистички централистичка па ипак може да буде од велике користи по централну статистику. Само, понављамо, однос између тих статистика с једне стране, и државне с друге стране, треба да буде уређен законом бар у главним линијама, док би детаље регулисала уредба.

3.

a) У хоризонталном правцу, дакле према стварним критериумима, пројект Закона о статистици предвиђа такође централизовану статистичку службу, сву сконцентрисану у Генералној Дирекцији. То се види из чл. 1 пројекта који јој овим речима објашњује циљ и делокруг« ради прикупљања статистичких података *из свих грана* државне управе и народног живота и т. д. устанављава се Генерална Дирекција Државне Статистике Краљевине С. Х. С. »То се, затим, види и из чл. 4 пројекта, који је дели на одељења и одсеке и овима одређује назив и надлежност. Најзад, то се најбоље види из предзавршног (24) члана пројекта, који диспонира овако : »сва статистичка одељења при разним министарствима спајају се са целокупним својим пословима, имовином и особљем са Генералном Дирекцијом«. Кад се споје, она престају засебно функционисати

¹ Варошки статистички бирои, Савремена Општина, јули-август. 1926. год.

и министарства губе статистичку компетенцију. Израз »статистичка одељења« треба најшире тумачити ; ту се не подразумевају само одељења у правном смислу речи, већ и одсеци, уреди, канцеларије, референти одн. реферати статистички и т. д.

Али у том истом члану (24) учињен је један изузетак од овога правила, управо два. На крају члана налази се одредба да се из овог спајања изузимају одсеци државних железница (правилније саобраћаја) и пошта, телеграфа и телефона« који ће функционисати и даље, али су дужни подносити Генералној Дирекцији потребне статистичке податке.« Изузеци су учињени стога, што се ради о статистикама привредних предузећа у државној експлоатацији. Управе тих предузећа имају врло често хитну потребу за подацима о резултатима њиховог пословања ; управо, они морају да имају дневне и недељне извештаје сређене већ после неколико дана. Дирекција статистике не послује тако брзо она има за циљ да задовољи не само државну управу, већ и науку, и зато она не хита са сређивањем и објављивањем података. Она гледа да податке искористи свестрано па макар и спорије.

Па ипак, остављајући тим министарствима (по пројекту Закона о врховној управи једном министарству) статистичку надлежност, Дирекција се није ње лишила ни за себе. Један њен одсек у одељењу за привредну статистику зове се одсек за статистику саобраћаја и има за дужност да прибира и сређује податке о целокупном саобраћају људи, робе и вести.

Разграничење послова између Дирекције и тих министарстава неће бити тешко. Статистички одсеци у тим министарствима водиће т. зв. пословну статистику по принципима Приватне Економије, Дирекција, пак, водиће општу статистику с обзиром на целокупну привреду, на друге статистичке гране и на захтеве науке. Дирекција ће моћи сама, или преко тих одсека (како за сходно нађе), да прибавља потребне податке од саобраћајних одн. поштанско-телеграфских органа. Она према њима нема ништа мању власт заповедања, у кругу своје надлежности, него према другим органима осталих ресора.

Треба ипак приметити да до сада посебне статистике, нити Министарства Саобраћаја нити Министарства Пошта и Телеграфа, нису дале скоро никакве резултате. Међу свим другим посебним статистикама, рад ових је најмање био успешан.

Спајање свих других одсека са Дирекцијом има да се изврши постепено. Рок није лимитисан, јер све зависи од локала, преноса посла и т. д. ; ипак не би смео да буде велики (може се одредити правилником или уредбом).

б) Ако је сва статистичка служба државе централизована у Дирекцији, то не значи да се она сва врши од истих органа одн. истих чиновника, да се не изводи деоба посла с обзиром на садржину предмета. Дирекција је истина једна, али је она подељена на одељења и одсеке. Та деоба је извршена такође по стварном критериуму и према природи послова. Установио је чл. 4. пројекта.

Према томе члану, одељења има четири : (1) опште одељење, (2) одељење за статистику становништва и јавну хигиену, (3) одељење за привредну статистику, и (4) одељење за статистику просвете, хуманих установа, правосуђа и администрације, војске и морнарице.

Свако од ових одељења дели се на одсеке, »који се према природи посла могу спајати или делити на пододсеке.« У општем одељењу су два одсека (административни и за публикације), у одељењу становништва такође два (за попис становништва и за кретање становништва заједно са јавном хигијеном), у економском пет (пољопривреде и шумарства, радиности, трговине, саобраћаја, и финансија), у четвртом четири, чија се надлежност види из назива одељења.

Овој подели могла би се учинити следећа објашњења одн. примедба. За администрацију и публикације створено је једно одељење зато што начело статистичке аутономије налаже да сви административни и персонални послови Дирекције и сва евиденција њихова буду вршена у њој самој, не у Министарству коме припада, као што је, на жалост, данас случај. Мноштво особља које ради на статистици ангажоваће увек и много чиновника који ће имати да свршавају административна и персонална питања (Дирекција сад, овако крња, има преко 300 лица на раду, доцније ће имати бар 600).

Што се одсека за публикације тиче, његово је право на опстанак евидентно. Истина, свако ће одељење само (одн. сваки одсек) да се стара о брзом и уредном публиковању података спремних за штампу, али ће одсек за публикације имати да се стара о превођењу текстова и заглавља и о коректури. То ће

бити више одсек за преводе и коректуре него за редакцију издања. Па ипак, он ће имати пуне руке посла.

Питање становништва је најважније статистичко питање. Зато је и њему посвећено читаво одељење. Било би само потребно одвојити јавну хигиену из статистике кретања становништва и дати јој засебан одсек.

Подела економског одељења извршена је сходно принципима економске науке и с обзиром на поделу досадашњих ресора.

Четврто одељење има не много прикладан и прилично тежак назив. Било би zgodније назвати га одељење за културну, административно-судску и војну статистику. Из одсека за статистику правосуђа требало би издвојити административну и политичку статистику и за њих образовати засебан одсек. Јер какве везе има криминална статистика са изборном статистиком или са бројем чиновништва? За све те послове тешко је наћи и једног стручног шефа.

Уз сваки одсек, детаљно је прописана и његова надлежност. Разуме се детаљно не значи исто што и лимитативно. Поред набројених послова, одсеку се могу и други слични и непредвиђени послови ставити у надлежност. О томе се донекле водило рачуна приликом састављања пројекта, па је уз побројене предмете неким одсецима додата реч »и тако даље«. Али, и где је нема, поделу посла врши, као што смо видели, директор, и ниједан се одсек не може противити ако му се додели и који други посао сем побројених. Могућност образовања пододсека доћи ће врло zgodно за неке, оптерећеније, одсеке.

Децентрализована статистика (хоризонтално) има принципиелно само једну предност пред централизованом, што њу обделавају стручњаци у предмету који се хоће статистички приказати. Ако они нису стручњаци у статистици, разумеју се у оној грани управе или јавног живота која је објект статистичког истраживања. Ако у пољопривредној статистици нема добрих статистичара, има добрих агронома, а потребно и једно друго да би се добила добра пољопривредна статистика. Овом деобом Дирекције, тај недостатак централизоване статистике може бити уклоњен. За сваку грану послова треба бирати лица која се разумеју у предмету ињестигације и, поред тога, ако су стекла статистичко образовање било у школама било у самој

Дирекцији. Кад они дуго остану на истом послу, показаше се све врлине централизоване статистике а ниједна њена мана.

б) Да не би централизована статистика фаворизирала испитивање појава једне врсте, на штету других појава, највећи део држава познаје установе т. з. статистичких одбора. То су, углавном, саветодавна тела стручњака ван статистичке државне управе. По Закону о уређењу државне статистике од 1901, био је установљен један такав одбор у Београду. Он је имао девет чланова (са директором). Два су долазила по положају : професор статистике и професор Јавне Хигијене и Судске Медицине на Великој Школи (од 1905. Университету). Осталих шест су делегирала поједина Министарства из реда виших чиновника. Постављани су Указом на три године. Одбор се састајао једанпут месечно. Имао је не само консултативну него и одлучујућу власт. Он је решавао шта ће да се снима, како ће материјал да се сређује, шта, и у ком облику, да се публикује, изрицао је казне и т. д.

Ако се стане на гледиште да Закон он 1901 још увек важи тај Одбор би морао бити и сад у дејству. Па ипак, он после Рата није сазиван. Разлози су ови. Поједина министарства су сама предузела статистичке послове из своје гране управе, тако да није постојала потреба да њихови делегати учествују у одређивању плана рада Дирекције. Самим тим што се Дирекција не бави њиховим делокругом посла, они су дезинтересовани радом Дирекције. Поред тога, место седам ресорних министарстава образовано је после Рата 17 и 18. Како се број чланова није могао повећати, то би била заступљена свега трећина министарстава, и Одбор би изгубио оправдање. Сматрало се да ће директор сам боље заступати потребе свих ресора, него што ће представници извесних ресора заступати интересе ресора непредстављених у Одбору. Ови би сав свој утицај употребили да се купе подаци који су њима потребни, а то би било на штету података других грана управе. Професори статистике из Београда нису довољни ; требало је звати и професоре из Загреба, Љубљане и Суботице, а за то није било законске могућности. Сем тога, ни међу чиновницима других ресора ни међу професорима Университета није било статистичара стручњака, чији би савети били од користи и који би били давани са ауторитетом. Неколико година Статистика се уопште није ни предавала сад се предаје и на другим факултетима, а не само правним. Најзад,

казне које би изрицао, тако су малене, с обзиром на девалоризацију новца, и тако неефикасне, да их је било боље не изрицати.

При изради пројекта одустало се, после дугог колебања, од намере да се понова успостави један реформисани Статистички Одбор. Поред неких разлога које смо малочас изнели, биле су меродавне и ове околности. Ми имамо велики број ресора и приличан број университета. Кад би Одбор примио по једног изасланика свих тих ресора и университета, он би представљао једно прилично гломазно тело. Толик број чланова тешко би могао да се сложи у мишљењима а статистичка делатност остаје управна делатност, где је понекад потребна хитна акција и брзо пословање (нарочито за стадиум прибирања података). Поред тога, неминовно би се морали звати и представници привредних комора. Како ових има више, у разним крајевима земље, они би не само повећали и иначе велик број одборских чланова, него би скупо стајали државну управу. Именовати само професоре университета и чланове комора из Београда, а не из других места у Краљевини, неоправдано је. Именовати пак и ове, значило би једну велику суму буџета утрошити за њихов путни трошак и дневнице, суму коју би статистика могла корисније и целисходније да употреби за друге сврхе.

Сем тога, искуство са ранијим одборима није оправдало и потребу за њима. Чланови су им били већином бирократе са slabим интересовањем за статистику и никаквим познавањем њене природе, њених метода и њеног циља, или су пак били професори, без везе са дневним животом и без разумевања стварних потреба и односа у Дирекцији. Власт ранијих одбора била је превелика. Они су одлучивали, директор је био само извршни орган њихове воље. Оставити им и даље толику власт, значило би убити сваку иницијативу и научну амбицију код директора и осталих виших чиновника Дирекције, свести их на просте помоћнике и извршиоце туђе воље, што би било донекле и противно бирократском и хиерархиски уређеном односу управних органа и могло би довести до тога, да уопште не би било одговорности за вршење статистичке службе. Директор би ту одговорност пребацио на одбор; овај пак, колегијално састављен, тешко би се и сасвим изузетно могао ставити под одговорност (дисциплинску никако). Ограничити такав одбор

само као саветодавну власт, не би заиста било од тако рђавих последица. Али за то нису потребни увек представници свих ресора, свих привредних комора и т. д. Може се план рада за једну управну грану утврдити једанпут с обзиром на дуги низ година. Једанпут утврђен, план рада за пољопривредну статистику обухватио би, на пример, један већи периодични попис из те области и сабирање текућих података за пет или више година. Комисија која би утврдила тај план рада, не би требало да се сазива за тај период времена сем у случају да наступе непредвиђене околности које би изискивале промену одн. допуну самог плана.

Руковођени тим идејама, редактори пројекта су истина одбацили намеру за установљење сталног статистичког одбора, али су прихватили један институт који се може да означи као сурогат тих одбора. Он се садржи у овој одредби :

»Генерални Директор Државне Статистике може у појединим случајевима за поједине гране привреде и администрације, а нарочито кад се то тиче пројекта за нова статистичка снимања која би се имала унети у програм рада за наредну годину, позивати с времена на време у стручне комисије, ради дискутовања питања и сарадње на њиховом извођењу, директоре и начелнике одељења појединих Министарстава, представнике, науке, трговинских, индустријских и занатских и радничких комора, земљорадничких и других корпорација и установа.« (чл. 21 пројекта).

Према тој одредби, нема самосталних статистичких одбора, али, повремено, кад захтева потреба, састајаће се специалне (стручне) статистичке комисије. Њихове одлуке нису правно обавезне, али њихове добре одлуке тешко ће моћи, са моралног гледишта, директор да не усвоји. Да ли постоји потреба за сазивањем тих комисија, цени директор. Исто тако он одлучује и ко има да буде позват за њиховог члана. Да би се избегла свака непристрасност, ми мислимо да би боље било кад би се директор обраћао министарствима, университетима одн. привредним корпорацијама па да оне одреде своје представнике, не да их директор поименце позива. У том смислу би требало исправити редакцију чл. 21 пројекта и учинити је јаснијом.

Није само наша земља која има намеру да укине сталне статистичке одборе. Проф. Цан констатује да су они уопште извршили своје и сада само сметају правилном и брзом отправљању послова : »По досадашњим искуствима, статистички савети (у смислу одбора, *Beiräte*) не изгледају више савремени... Ради тога су ти савети изгубили њихову практичну вредност у државама са добро консолидираном статистицом, и замењују

се стручњацима који бивају позивани за савет од случаја до случаја и према врсти посла.«¹

Чланом 21 пројекта дата је ипак једна гаранција да статистичке операције неће бити једнострано предузимане, да ће се водити рачуна о потребама свих ресора, и према томе, хоризонталном централизацијом државне статистике неће, начелно, ни једна грана државне управе ништа изгубити. Подаци које, за сваки поједини ресор, буде сакупљала овако централизована статистика, неће, ни по интензитету ни по екстензитету, заостајати за подацима које је или које би сакупљала и публиковала посебна статистика тога ресора. Специјалне стручне комисије ће само настојати да се задовоље потребе њихових надлештава и ради тога њихово сазивање представља извесну коректуру строге централизације статистичке службе у хоризонталном правцу. У најмању руку, с њима ће ресор надокнадити губитак свога посебног статистичког надлештва. Зато смо ми питање статистичких одбора уврстили, противно осталим писцима, у одељак који говори о централизацији одн. децентрализацији државне статистичке службе.²

4.

Централизована статистика несумњиво представља струку за себе у смислу чиновничког Закона. Кад би била децентрализована, сва статистичка надлештва заједно сачињавала би такође једну струку.

Ми смо сматрали за потребно да ово нагласимо зато, што се у пракси поступа сасвим обрнуто. Дирекцији Државне Статистике не признаје, се, на пример, засебност струке. Њени чиновници полажу стручни испит за сталност заједно са осталим чиновницима Министарства Социалне Политике с једном само разликом, што ови последњи не полажу статистичке предмете, док статистичари морају да знају и питања заштите радника и заштите деце, и инвалида и т. д. За особље Дирекције надлежан је Стручни Савет Министарства, чији чланови немају

¹ Die amtliche Statistik in den Hauptkulturstaaten, 1925. S. 24.

² Овде би донекле спадало и објашњење одредбе из чл. 3 пројекта, која наређује да детаљни програм рада одобрава Министарски Савет. А у Мин. Савету су званични и најкомпетентнији представници ресора. Ми смо о тој одредби говорили раније, третирајући питање аутономије статистике. (Вид. Архив за правне и друштвене науке март-април 1927.).

ни контакта са статистицом ни најосновнијег знања из њене области. С друге стране опет, један мали одсек једног Министарства, статистички одсек Министарства Пољопривреде и Вода, који има једва три до четири чиновника, прописао је Правилник о полагању испита за сталне статистичаре тога Министарства.

Обе су ове појаве незаконите и неразумљиве. Дирекција Државне Статистике представља несумњиво једну управну струку сасвим различиту од других управних струка. Нема на целом свету државе са организованом статистицом где не би чиновници статистике имали засебне испите, чисто статистичке. Они полажу неколико предмета, али су статистички преобладајући (полажу се увек предмети и из теориске и из практичне статистике). После доношења Чиновничког Закона, Дирекција Статистике је била спремила пројекат Правила о полагању испита, али, на основу сугестије виших чиновника Министарства Социјалне Политике, министар није усвојио тај предлог (вероватно он није ни знао да је предлог уопште рађен). Да су за статистичаре били установљени нарочити испити, ни чиновници Министарства не би могли бити у испитној комисији и, следствено, не би учествовали при деоби испитних такса. То је био најглавнији, ако не једини разлог да се ускрати статистичарима право на своје засебне испите. Што је најважније, у Правилима о стручним испитима чиновника Министарства Социјалне Политике стоји да у испитној комисији морају бити најстарији чиновници Министарства. Како ти најстарији чиновници знају статистику исто онолико колико кинески језик неће бити тешко схватити какво се стручно знање могло уопште тражити од статистичара и колико вредности има то полагање испита.

У пројекту Закона о статистици није изречно предвиђено установљење засебних статистичких испита. То је изостављено стога, што се никаквим тумачењем Чиновничког Закона не би могла одрећи статистици засебност струке, што је дакле сам Чиновнички Закон предвидео и установио. Ако се, тумачењем, закони директно и очигледно вређају, онда ништа не би помогло кад би и Закон о статистици садржавао једну сличну норму. Али ипак, пројекат Закона утврђује самосталност и централизацију статистике; из тих основних начела закона да се још једанпут извести и засебност струке.

Посебна статистичка струка захтева у првом реду да особље буде све исте струке, све стручно образовано. У Државној Статистици могу да буду запослени само статистичари по струци. Али овај принцип има и изузетака, и иначе му је потребно извесно објашњење.

Чл. 7 пројекта предвиђа врсте статистичких службеника. Поред генералног директора, његовог помоћника, начелника одељења и шефова одсека »постоји у Дирекцији потребан број секретара, статистичара, библиотекара, коресподената за страну преписку, књиговођа, архивара, протоколиста, експедитора, коректора, писара, приправника, званичника и дневничара.«

Извесне врсте ових службеника не морају бити статистички образоване. Књиговође треба да полажу испите у Генералној Дирекцији Државног Рачуноводства и узимају се из реда трговачки образованих људи. Од коресподената за страну преписку тражи се у првом реду знање страних језика, од библиотекара то исто, а поред тога и извесна библиотекарска вештина. Било би несумњиво боље кад би се и ова лица разумевала у статистици (преводиоци због страних и стручних термина, а библиотекари да би могли уређивати књиге по њиховом садржају и да би их могли давати и без тачно означеног наслова, на сам захтев да се да књига која садржи питање о коме је реч), али то не може да буде безусловни реkvизит. Ово се може постићи временом кад буде довољно стручњака за непосредно вођење статистичких послова, тако да би се неки од њих могли употребити и за те споредне статистичке функције. Архивар, протоколисте и експедитори остају, као свуда, архивско особље. Од њих се не може тражити стручност у статистици, већ рутина у њиховом специјалном послу. Они су канцелариско помоћно особље, а не стручно статистичко. За коректоре важи нешто слично.

Остају дакле као статистичко стручно особље, поред директора, његовог помоћника, начелника одељења и шефова одсека, још секретари, статистичари, писари и приправници (званичници и дневничари нису чиновници). Ови сви морају имати стручно образовање. Али где да га стекну? Ми немамо чистих статистичких школа, немамо великих школа где се Статистика предаје у довољном опсегу, у средњим и стручним школама не предаје се никако. Зато пројект Закона и налаже, у чл. 8, да виши чиновници Дирекције (до секретара закључно) морају

имати »правни или други који факултет на универзитету или другу какву вишу школу у рангу универзитета код нас или на страни«. Према томе, они само морају имати спремину за прву категорију и ништа више. Првенствено ће бити узимани правници, јер не само да се ту статистика предаје више и свестраније него на другим факултетима, него се уче и иначе предмети који су у тесној вези са Статистиком и без којих се ни сама Статистика не може дубље упознати (Народна Економија, Финансије и т. д.).

Оваква стилизација чл. 8, умесна је. Код нас нема још економско-социолошких факултета где би се Статистика студирала у највишем обиму, и зато првенствено треба да се особље узима из реда правника. Што је дозвољено да се узимају лица и са других факултета, то је учињено зато, што статистичари не морају само познавати статистичку методу него и специалне односе и резултате оне науке на чијем терену статистика дејствује и ради. Статистику хигијене мора да води стручњак не само за статистику него за хигијену одн. медицину, дакле лекар. Статистику наставе треба да води професор и т. д. Ако ова лица немају одмах при уласку у статистичку службу сво потребно знање из статистичке методологије, они ће га стећи у служби. Јер су, они сви, једнако као и правници, три године приправници, за то време улазе у посао, упознавају се са статистичком науком и техником, и тек после положеног испита добијају засобне реферате.

Баш зато, дакле, што је статистика централизована, што иста установа купи податке из *свих* грана државног и народног живота, настаје потреба да у њој раде лица разних образовања, али формално једне струке. Сва та лица морају имати, поред своје стручне спреме, и статистичку стручност.

Најзад треба напоменути да је и за статистичку методологију за неке суптилније операције математског карактера (на пр. израчунавање средњег људског живота, израду табеле смртности и т. д.) потребно да Дирекција има и којег стручњака за Математику. Исто ће се тако осетити потреба за машинским инжињером кад се буду набавиле модерне машине за рачунање, за сортирање грађе и т. д. За њихово вођење и брзо отклањање квара мораће увек да буде један стручњак на месту.

Ради свега тога, и ако ће правника одн. народних економа бити највише у Дирекцији Државне Статистике, биће увек

и лица са других факултета. Али ће сви они морати полагати једнаке *статистичке* испите.

»Статистичари« припадају, по Уредби о разврставању, другој и трећој категорији.¹ То је више техничко и рачунско особље. Оно се узима из реда свршених ђака гимназија или полугимназија, првенствено из трговачких академија. Они за време приправниковања стичу статистичку спрему и праксу, и доказују је такође испитима.

Писари и приправници могу бити свих категорија, али треба да их је највише из прве категорије. Сад се у пракси поступа сасвим обрнуто. Сад се уопште не мисли на стварање статистичког подмладка. Док су до пре три-четири године, кад је оскудица за квалификованим чиновницима била велика, узимани што спремнији чиновници и слати на страну због усавршавања, сад се узимају чиновници најнижих категорија, упућују на рад ван Дирекције и уопште не спремају за свој будући позив. Сад је Дирекција пуна партиских чланова и најгорег чиновништва, скупљеног без икаквог вишег мерила.

Нов Закон о Државној Статистици, руковођен принципима аутономије и централизације статистичке службе, има да учини томе крај. Не донесе ли се он што пре, и не успе ли у томе, сав трошак, који се буџетом одређује за државну статистику, било би корисније употребити за нешто друго, и Држава би боље учинила кад не би уопште имала никакве статистике.

ЧЛАНЦИ

Prekomorski trgovački promet u našim lukama u odnosu sa inostranstvom.

Opasnost privrednog zarobljenja našega Jadrana.

Statistika u našoj zemlji takođe hramlje. Da ne kažemo goru reč, jer je ona stvarno ispod svake kritike. Iznimke u pojedinačkim granama samo potvrđuju opšte mišljenje i svačiju osudu protiv statistike, koju vode, odnosno ne vode naša pusta nad-

¹ У Уредби се поткрала грешка по којој сада статистичари Дирекције долазе само у трећу категорију, а статистичари покрајинских статистичких уреда у другу. Та грешка мора бити исправљена.

leštva. Uistinu publikacije iz oblasti državne statistike ne pružaju nikomu onu pomoć, koju pruža statistika u stranim zemljama, gde se u velike ceni njezina ogromna važnost za svakoga čoveka, za svaku naciju i državu.

Naročito je zanemarena statistika u odnosu dvaju glavnih prirodnih privrednih vrela u odnosu sa eksploatacijom zemlje i mora.

Treba da blagodarimo najpre splitskoj trgovačkoj komori što je prva pokušala, da sakuplja i objelodanjuje statističke podatke o našem pomorskom prometu. Zatim je splitska direkcija pomorskog saobraćaja objelodanila prošle godine — po prvi put — statistiku za prekomorski trgovački promet u našim lukama, očigledno na osnovi materijala, kojega sakupljaju „kapetanije pristaništa” na primitivni način. Svakako je svakoga istinski obradovalo ovo izdanje, koje je veoma poučno. Nije ovde mesto da se išta prigovori, već samo treba istaknuti da bi potrebno i korisno bilo, da onaj deo, koji se odnosi na naš prekomorski izvoz i uvoz u odnosu sa inostranstvom, bude obrađen od strane generalne direkcije carina, koja već od više godina izdava odnosne statističke podatke na vrlo doterani način. Tako bi pomorska nadležstva imali manje truda i neprilika po tim pitanjima, u kojim bi postojala saglasnost, koja je apsolutno potrebna za proučavanje i za praktičnu upotrebu statistike uvoza i izvoza u prekomorskim relacijama po carinskim stavovima i terminima, po tačnoj količini, kao i po vrednosti. Sem toga postiglo bi se i to, što bi pomorska nadležstva mogla posvetiti sav svoj rad i trud za sakupljanje, obrađivanje i objelodavanje ovih drugih statističkih podataka, koje treba i mogu oni da uspešno sakupljaju i koji su *nužni* za proučavanje i za radove u oblasti pomorskoj.

Dok se mi moramo da zadovoljimo sa onim što nam naša „domaća” administracija pruža, to se strani ne zadovoljavaju. I mi stojimo pred žalosnom, sramotnom i štetnom činjenicom da strane *zvanične* statističke velike publikacije ignorišu i našu pomorsku statistiku naše države. Jer su one za stručna savremena izdavanja neuporabljiva. Tako n. pr. ogromne statističke publikacije, izdate nedavno za 1926. godinu u Parizu i u Berlinu, nije ni jednom reči, ni jednim brojem zabeleženo išta o jugoslovenskom prekomorskom prometu. Fatalno je što iz ovih svetskih publikacija izgleda, kao da naša država nema ni mora, ni luka, ni pristaništa, ni trgovačke mornarice. Dok su sve druge pomorske

države *na svetu* uzete u obzir do svih mogućih potankosti takođe u odnosu sa pomorstvom. — Ovomu zlu mora se učiniti kraj.

* * *

Statistički podatci, koje je izdala direkcija pomorskoga saobraćaja, bili su od nekih novina sumarno objelodanjeni. Bilo

Statistika trgovačkog prekomorskoga prometa

u nacionalnim

lukama nekih pomorskih država u odnosu sa inozemstvom prema zastavama

IME DRŽAVE	God.	U prekomorskom prometu sa inozemstvom					
		ukupno		sa tovarom			
		nac.	str.	u dolasku		u odlasku	
				nac.	str.	nac.	str.
		zastava		zastava		zastava	
u 1000 netto register-tona							
Nemačka	1913	14290	12828	13678	12201	11051	6697
	1924	9974	15021	9168	14189	7120	9682
Velika Britanija i Irska	1913	46625	35780	32292	16772	40101	27718
	1924	52832	35086	36857	18514	41732	23567
Francuska	1913	—	—	8301	26138	7481	18600
	1924	—	—	12426	30166	8810	23851
Italija	1913	5410	13420	5173	13270	3857	8503
	1922	11830	10997	11331	10655	9431	7149
Rumunjska	1913	524	2829	350	1224	369	2079
	1923	459	3583	144	1609	362	2687
Sjed. Sev. Am. Države	1913-4	13736	39551	7406	30049	10136	34847
	1925	27878	41926	21207	29572	18896	35659
Švedska	1913	6833	6931	5686	4947	6002	6376
	1925	5911	7541	4778	4680	5263	6442
Norveška	1913	2924	2845	2306	1445	2440	2305
	1924	3328	2604	2483	991	2597	2216
Danska	1913	5064	4780	2321	2172	942	656
	1924	4592	5040	4514	4717	3073	2187
Holandija	1913	4647	13465	4427	12699	3842	7167
	1924	6964	17654	6401	14780	5701	12245
Estonia	1923	135	621	103	498	17	547
	1924	95	595	50	423	84	530

je čak i slavljenja o napretku našega pomorskoga saobraćaja. Međutim ovi podatci, kad se pregledaju i prouče prave veoma mučan utisak, *jer su oni za našu trgovačku zastavu veoma nepovoljni*. Oni su čak tako nepovoljni, da gori ne mogu da budu — kako pokazuje odlični stručnjak g. dr. Ivo Belin u februarskom broju splitske „Jadranske Straže”. I ovaj čovek, koji se posvetio sa velikom stručnom spremom i živom voljom radu oko unapre-

denja celokupne naše privrede, nadodaje da su ovi podatci tako nesretni, da se „gore ne mogu ni zamisliti kod jedne države, koja ide za tim da vodi stalan ekonomski život”. Međutim je ovaka ocena blaga, jer se kod nas ništa stvarno ne radi u cilju, da se naciji osigura samostalni život uopšte — pa ni s morske strane, odkud nam preti najveća opasnost. Sva se naša privredna nacionalna štampa bez prestanka zbog toga žali. A lane je naš privredni svet sa kongresa delegata iz cele zemlje ukazao na opasnost, koja postoji da stranci zarobe našu zemlju i naše more. Nego zbog toga nisu „odgovorni” faktori ni prsta makli. Na slični je način u jednom od prošlih brojeva beogradskog „Privrednog Pregleda” digao svoj glas poznati stručnjak g. inžinir Milivoje Savić, načelnik u ministarstvu trgovine i industrije. On je pokazao na opasnost prodiranja stranaca u privredni život naše nacije i izneo celishodne predloge, kako bi se moglo i moralo stati na put tomu velikom zlu i toj velikoj opasnosti.

U ovim uistinu očajnim, ali stvarnim alarmima, beše reč u odnosu sa privredom u zemlji. *Međutim još veća opasnost postoji, u odnosu sa našom privredom na moru ; ona je čak delimično već od strane Italije zarobljena. Italijanska zastava tuče našu nacionalnu trgovačku zastavu čak i u našim nacionalnim pristaništima.* Jer se po nesretnoj spoljašnjoj politici u odnosu sa Italijom redovito popuštalo uopšte, a naročito na štetu naše pomorske privrede. Ali se ni od strane drugih odgovornih faktora nije ništa efikasno i celishodno preduzelo ni da se bezbednost i samostalnost na našoj Jadranskoj obali osigura, ni da se unapredi naša pomorska privreda. Nasuprot pustilo se da naš sused — kao prijatelj „po paktu” — ustraje u dobro promišljenom i postepenom ali uspešnom radu, da nam zarobi more, luke i pomorstvo. Pa da nam sve to otme, i da zatvori našu naciju — kako se u tom pravcu jasno i zvanično u Italiji agituje — u kontinentalne granice iza Dinarskih Alpi i drugih planina na način, da Italija bude isključivo gospodar celokupnog Jadranskog mora, kao i jedne i druge Jadranske obale.

Napisali smo gore, da u ovakom radu Italija *uspeva* — zasada u privredi. I ovo ćemo dokazati činjenicama iz sledećih zvaničnih podataka naše državne uprave :

Po našoj statistici prekomorskog trgovačkog prometa u našim lukama bio je 1925. godine izvoz i uvoz sledeći : Izvezlo se robe za 1,071.531 tona, prema 307.276 tona uvoza. Izvoz je znatno veći, jer se preko naših luka otpremilo drva za građu 334.152 tona,

300.505 tona cementa i 274.220 tona tupine (mekog kamena za pravljenje cementa u Italiji). Očigledno je, da je naš prekomorski izvoz za sve druge stvari relativno neznatan. A kad bi imali podatke o vrednosti, tad bi se tek videla crna slika našega *prekomorskog* izvoza. Međutim ni na strani uvoza nije slika „lepša”. Glavni je predmet uvoza (nešto preko polovice) ugljen, skoro isključivo iz Velike Britanije za 156.741 tona. Još postoji stavak „željezo” za 47.545 tona, bajagi iz Holandije, a u stvari iz Nemačke na račun reparacija. To su Nemci jednostavno otpremili — za naš skuplji račun — preko Holandije. Međutim, da je malo više pameti i reda i da je poštenja u „liferacijama” — mi bi trebali manje „Kardifa” koji nam delomično trune u zemlji uopšte, a naročito kad imamo u zemlji i ugljena i vodenih snaga na pretek. Tad mi ne bi morali da zlatom plaćamo strani ugljen i skupe naole ili frahtove tuđim zastavama takođe u zlatu. Svakako bi ovaj stavak mogao da bude znatno manji. I biće — s vremenom. Jednako će lako i brzo nestati stavka „željezo”, jer se zna kako stoji pitanje reparacija. Tad će se prekomorski uvoz preko *naših* luka i pristaništa smanjiti na najmanju meru. I spastiće na ono malo artikla, koje naše primorje, u relativno malim količinama treba i povlači — iz Trsta.

Nego u našu zemlju dolazi notorno i mnogo prekomorske robe. *A tu primamo preko Trsta i preko Rijeke*; u manjem obimu preko Soluna, a neznatno preko Crnoga Mora. Za sve to mi plaćamo stranim zastavama frahtove i stranim lukama skupe posredničke radove u zlatu. A naši lučki i drugi radnici — gladuju, pak se razvija na našoj obali očajno stanje.

Preko Trsta prošlo je 1924. godine naše robe — iz prekomorskih relacija — okruglo 400.000 tona. U 1925. godini se ovaj promet u Trst za naš račun, a na naš teret, smanjio za otprilike 15%. Ali s razloga što je u toj godini Rijeka relativno jače učestvovala u prekomorskom saobraćaju za naš račun i na štetu naših pristaništa, naročito Sušaka. Tako je n. pr. preko Rijeke pošlo u svet drva za građu iz naše zemlje: 1924. godine do 100.000 tona, a 1925. godine do 150.000 tona.

S toga italijanske privredne smotre (n. pr. „Lloyd *Triestino*” br. 6 od 1926. godine) piše sledeće: „Splitska luka napreduje, ali ne onako kako bi drugi hteli. Neznatno povećanje prometa u jugoslovenskim lukama, kao i zadocneno funkcijonisanje jugoslavenske slobodne zone u Solunu, dokazuju, da će se deo jugoslavenskoga prometa odvijati preko Trsta i Rijeke”. I Italijani će imati — u

zao čas — pravo, jer se od strane naše države Italiji priznala t. z. „jadranska tarifa”, koja se nikad nije smela priznati, pošto se taj italijanski zahtev u Parizu — pod gorim prilikama — uspešno odbio. Sem toga s naše se strane nije *ništa* uradilo za stvarno unapređenje naših Jadranskih pristaništa. Dosta se miliona — bacilo u more. I o tome još ima Državni Savet da presudi Na našu žalost i veliku nacionalnu štetu nisu se poboljšale prilike ni u 1926. godini. To ćemo dokazati kad se objelodanjeni mesečni sumarni izvještaji obrade i objave od strane nadležnih. (Ako ovi budu zato imali kredita).

Nego ima još jedna gora i opasnija strana, koja se pokazuje iz zvanične naše statistike. A ta je: da *italijanska trgovačka zastava efektivno tuče našu zastavu u trgovačkom prekomorskom saobraćaju u našim lukama.*

Sve su pomorske države u svetu uvek i svim silama radile na tome, da se preko njihovih nacionalnih luka odvija što veći nacionalni i tranzitni trgovački prekomorski promet iz svetskih relacija. I to što više sredstvom vlastite nacionalne trgovačke plovidbe ili zastave. Sjajni primer toga nastojanja i uspešnoga rada u tome pravcu zabeležila je istorija našega Grada — Dubrovnika.

U tu svrhu državne uprave i celokupni privredni svet — i to sa primorja i iz unutrašnjosti — ulagali su uvek i ulažu danas i svuda *sve* sile, da se celishodno koriste svojim nacionalnim pristaništima i svojom trgovačkom zastavom. Prilažemo pregled odnosnih brojki o prekomorskom trgovačkom prometu u nacionalnim lukama u odnosu sa inostranim relacijama — prema zastavama, koje učestvuju u odnosnom prometu. Brojevi govore za one, koji mogu i hoće da razumu. Zbog tehničkih (štamparskih) razloga nemogu se izneti detaljni podatci u tom pravcu za sve nacije i za sva svetska pristaništa. Nego u kratko treba da kažemo:

1. da je *svim pomorskim državama već oдавно uspelo i da im to i dalje uspeva*, da se bez malo celokupni njihov prekomorski trgovački promet odvija preko odnosnih njihovih nacionalnih luka.

2. da su se sve pomorske države uvek borile i da se one i danas bore protiv prodiranja stranih trgovačkih zastava u nacionalne luke.

Iz donešenog pregleda proizlazi kako su neke nacije uspele u tome nastojanju i radu.

Pošto je prekomorska plovidba po svetu svakoj naciji slobodna, to se razume samo po sebi da nikad ni jednoj naciji na svetu neće uspjeti, da monopoliše za svoju zastavu celokupan prekomorski trgovački promet. To takođe isključuje ne samo međunarodno pomorsko pravo, već i međunarodni ugovori o trgovini i o plovidbi. Ali skoro sve uređene pomorske države na svetu uspevaju u tome, da njihova trgovačka zastava učestvuje u prometu na vlastitim nacionalnim pristaništima *na prvom mestu* i to bar relativno prema pojedinačkim stranim zastavama. Neke čak uspevaju da to prvenstvo bude apsolutno, to jest da nacionalna zastava u vlastitim lukama radi bar toliko ili više, koliko rade sve druge trgovačke zastave zajedno. Na taj način unapređuje se nacionalna trgovačka prekomorska plovidba i prišteđuje se plaćanje naola ili frahta u zlatu tuđim zastavama u vlastitom prekomorskom prometu.

Tako su na pr. Nemci pre rata u malo godina sjajno uspeli da njihova trgovačka zastava uvažava i izvažava više robe, nego li ukupno sve zastave drugih trgovačkih zastava na svetu. I Nemačka će u tome brzo ponovno uspjeti. Tako i Italija, koja je pre rata plaćala stranim zastavama ogromne svote za frahtove, za kratko će vreme uspjeti, da dovede svoju zastavu prema stranim zastavama u bilansu u vlastitim lukama ; kao i eventualno u tome, da tu tuče sve druge zastave zajedno.

Međutim kod nas naša zastava ne samo što nije na prvom mestu prema zastavama svih drugih zastava zajedno, već ona učestvuje u prekomorskom prometu *u našim lukama* za samo 31.5% u uvozu, a za samih 20.3% u izvozu. Italijanska trgovačka zastava *sama* tuče našu sa 34% u uvozu, a sa 70.8% u izvozu ! *U Solunu još gore*. A u Crno More, gde su ranije naši vredni pomorci — pod tuđom zastavom — plovili i radili, kao doma, retko se naša zastava i pojavljuje.

Očigledno italijanski brodovi prevoze znatno veće količine naše robe, *preko naših* pristaništa, nego li naši brodovi. I to ne samo od one naše robe, koju izvozimo u Italiju, već — kako je g. dr. Ivo Belin — dokazao — i dobar deo one robe, koju mi iz naših luka izvozimo u druge države. Tako n. pr. velike količine drva, koja se izvažaju iz naše zemlje idu *preko Rijeke* i prevažaju se u Španiju i njezine afričke kolonije sredstvom italijanske zastave. Jer naša državna uprava još nije našla ni vremena, ni načina da uredi trgovačke veze sa Španijom. I ako naši privrednici i njihove kor-

poracije već od preko šest godina, svake godine po deset puta, pospešuju da se sklopi trgovački ugovor, ili bar uglavi jedan „*modus vivendi*” između naše države i Španije!

Mi se nadamo, kao što i želimo, da će Splitska Direkcija pomorskoga saobraćaja izdati za prošlu godinu — brže i celishodnije — statistiku trgovačkog prometa, pa ćemo se povratiti na predmet. Međutim neka naš nacionalni privredni svet — ako za ništa drugo — bar u sopstvenom interesu otvori oči, pa uvidi, kako sam može imati velike štete, ako ustraje u nehatu spram nacionalnih luka i nacionalne prekomorske plovitbe. Ona vije zastavu naše države po svetskom moru. A nije ničim i od nikoga zaštićena.

Našiiskusni armateri i vredni pomorci muku muče. Njih nesme nacionalni privredni svet da dalje zanemaruje. I neka se bar on makne. Skrajni je čas; jer eto — dokazano je po našoj zvaničnoj statistici, da italijanska trgovačka zastava već tuče našu zastavu — na našim pristaništima. Svaki svesni državljanin mora da ustane protiv toga užasnog stanja.

Beograd

Miho Obuljen

Конвенција о манипулацији и продаји дувана за извоз Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

У циљу да би се дао подстрек за што могуће рационалнији развитак гајења дувана, а при класификацији дувана увеле најновије методе, као и да би се помоћу извесног обртног капитала омогућио откуп и продаја дувана, Управа Државних Монопола била је закључила конвенцију са групом која је састављена из *Compagnie générale des Tabacs, la Société des tabacs d'Orient et d'outre-Mer, la maison Kjasim Emin, la Société Frmaro.*

Ова конвенција закључена је 21. новембра 1925. године и била парафирана како од У. Д. М. (са пристанком бившег Министра Финансија Др. Стојадиновића) тако и од представника групе. Одласком Др. Стојадиновића у Америку, одложено је изношење ове конвенције пред Мин. Савет, односно пред Н. Скупштину.

Како је пак одмах по повратку Др. Стојадиновића из Америке, он пао као Министар Финансија, то је ову конвен-

цију изнео пред Мин. Савет следбеник његов Др. Н. Перић и она је једногласно одбачена, као нецелисходна по државне интересе.

На очајне жалбе садиоца дувана из свију крајева Краљевине, да им У. Д. М. сувише јефтино одкупљује дуване, и на тврђење У. Д. М. да то чини јер дувани квалитативно не ваљају, као и на факт, да У. Д. М. не може у иностранству да прода своје дуване, — и поред горњег негативног становишта Мин. Савета према овој конвенцији, У. Д. М. понова се носи мишљу, да исту конвенцију уручи новоме Министру Финансија Др. Б. Марковићу, да задобије његов пристанак за исту а преко њега и пристанак Мин. Савета.

Кад дакле У. Д. М. понова даје важности овој конвенцији у реду је и неопходно је, да се и шира јавност са њоме што боље упозна.

Као што рекосмо конвенција је била закључена са групом од горе поменуте четири фирме.

Сем ове групе преговарано је и са групом »Agraria« односно са групом »Tabacus«, која је одбијена као технички слабија, и ако је са бољим финансијским условима.

Понуда ове групе разликовала се од понуде горње групе у томе :

1. Што »Tabacus« не тражи учешће У. Д. М. у издацима на име организације Централног Бироа у Београду.

2. Што у случају губитка на продаји пристаје да учествује са 20% у губитку.

3. Што тражи мањи проценат у вишку постигнуте цене од лимита.

4. Што тражи мањи комисион за посредовање Credit Roulant-a, и

5. Што у случају продаје без трговинске добити тражи мању провизију него група коју представља Compagnie générale des tabacs.

У. Д. М. пошто је извршила упоређење понуда, дошла је до закључка »да и поред тога, што је понуда Tabacus-a повољнија у погледу учињеног процента, накнада и комисиона за отварање кредита, ако се жели један стварни резултат у погледу рационалне културе дувана, њенога трговачког сређивања и његове успешне продаје, посао би требало поверити

првој групи, јер је технички јача и располаже са 125 филијала, које би се бавиле организацијом продаје наших дувана».

На основу тога дакле Управа Државних Монопола закључила је конвенцију а групом *Compagnin générale des tabacs*.

Да би имали што прегледнији појам о овој конвенцији а нарочито о дужностима и правима саговорача, то сам нашао за згодније и јасније да изнесем другим редом стипулације поменуте конвенције, не мењајући ни у чему садржај. Како је овде у ствари питање генералног заступништва продаје наших дувана за извоз, то значи да ово питање треба као такво и третирати и према томе утврдити шта Монопол даје и под каквим условима, а шта група даје и под каквим условима.

I. Обавезе Управе Државних Монопола.

1. У члану 3. конвенције Управа Државних Монопола обавезује се да уступи Групи *искључиву продају* за извоз дувана произведеног на територији Краљевине С.Х.С. изузев дувана, које би У. Д. М. могла продати Пољској Режији на основу једне нарочито конвенције, закључене између ових двеју режија.

Ова искључива продаја јесте за *четири године* (чл. 39), али по истеку уговора ако У. Д. М. буде зажелела да закључи уговор који би био или не би био сличан овоме уговору у погледу искључивог права продаје дувана за извоз из Краљевине С. Х. С., У. Д. М. се обавезује да да групи *првенство под једнаким условима према свакоме другом евентуалном уговорачу* (дакле приоритет и за у будуће).

Отказ уговора има се извршити *с једне и са друге стране најдаље 1. новембра 1928. године*. У случају да конвенција не буде одказана она ће важити за две даље бербе 1930. и 1931. г.

Сем тога У. Д. М. и група моћи ће по међусобном споразуму продужити ову конвенцију за другу доцнију периоду од две бербе т. ј. 1932. и 1933. годину (чл. 24.).

2. У. Д. М. се обавезује (чл. 6.). да одваја сваке године за извоз преостатак од количина које би биле евентуално резервисане за Пољску Режију изузев *неодољиве силе* и отказа произвођача да врше сађење, и то :

а) од бербе 1926 године око 5,000.000 кгр.

б) од бербе 1927 године око 8,000.000 кгр.

в) од бербе 1928 и 1929. године и евентуално идућих година, количину од око 10 милијона килограма.

Другим речима искључива продаја за око 23 милијона килограма дувана за време од четири године, а нијеи скључено и више.

3. Чланом 12 конвенције утврђено је да минималну продају цене дуванима за извоз сачињавају : цене коштања робе предане франко магацин уз транспортне трошкове, осигурање робе, у случају ако је роба осигурана на путу или у магацину, као и комисиона зарада и накнада за Централни биро и управне трошкове.

Те минималне продајне цене утврдиће се у злату, при чему ће се водити рачуна о вредности динара у доба откупа дувана.

4. У. Д. М. се обавезује да врши надзор на манипулацији (чл. 11.) и сређивању дувана, да води све књиге о цени коштања, постигнутом резултату сређивања дувана, о улазу и излазу дувана у магацинима, о учињеним издацима, да врши све исплате издатака и раденичких надница, да одржава дисциплину међу раденицима и да утврђује цену коштања дуванима.

5. У. Д. М. се обавезује :

а) да плати семе групи (чл. 1б).

б) да плаћа групи месечне трошкове за издржавање особља у износу од по 400 фуната стерлинга годишње за свако лице (чл. 2б) а на сваких 300.000 кгр. дувана мора да буде најмање један орган, који ће бити дужан да под управом Централног бироа у Београду спрема количине дувана намењене за извоз.

в) Да у времену отварања кредита, одобри групи годишњи комисион за отварање кредита у износу од $4\frac{3}{4}\%$ рачунајући га на целокупни износ кредита, а он ће се плаћати почетком сваке полугодине (чл. 34).

г) Да плати камату за узајмљени обртни капитал и капитал за израду магацина по стопи Енглеске Банке (чл. 4в) више $4\frac{3}{4}\%$ комисиона.

д) Да ће допустити групи, да стави хипотеку на прво место на магацине за суме издате за њихово грађење, чији трошкови падају на терет У. Д. М. (чл. 4г).

ђ) Да ће новац издан за подизање магацина исплатити групи у року од 10 година од дана потписа уговора, али ако се уговор раскине, онда ће се вредност исплатити у току од

12 месеци по саопштењу раскида и то месечно по једна деветина почев од 4 месеца (чл. 42).

е) Да плаћа групи 1% од бруто прихода за одржавање централног бироа у Београду (чл. 5).

ж) Да исплати групи (чл. 21.) *комисиону провизију од 7½% од постигнуте продајне цене.*

На случај продаје изнад утврђене најниже цене, група има право на *удео од 40% од постигнуте веће продајне цене.*

У случају да је продајна цена испод минималне, комисиона провизија смањује се од 7½% на 5%.

з) Управа Државних Монопола обавезује се да прими *на себе све издатке учињене у страним земљама* око утовара, истовара, преноса, осигурања и смештаја (чл. 20), *затим све дажбине, куртаже, порезе на дуване и таксене марке.*

Те издатке, било које врсте измириваће У. Д. М. када се затраже.

Ако би случајно група учинила горње издатке, У. Д. М. се обавезује да на исте плаћа камату као и на обртни капитал, укључно интереси и *комисиони, валута дана извршених исплата* и те дуговане суме У. Д. М. биће дужна вратити их најдаље за 15 дана по учињеним издацима.

и) У. Д. М. обавезује се да плаћа групи 1½% од бруто износа *фактура* које се односе на продају (чл. 22.) на име режије око организације за продају, путовања и др.

Овај износ као и комисиона провизија од 7½% исплаћиваће се при наплати од разних продаја.

ј) У. Д. М. се обавезује да сноси све издатке око таксених марака, меничних бланкета, *садањи и будући порез* и таксе којима је оптерећен оптицај *трговачких ефеката у Енглеској*, као и *порез* и таксе око протоколисања и остало чиме се оптерећују финансијске операције у Краљевини С.Х.С. Друге терете неће Управа подносити (чл. 34).

6. Износ од продаје дувана по одбитку комисиона и удела групе у добити, има бити употребљен *у целини* на амортизацију ефеката у оптицају (чл. 35).

7. У. Д. М. обавезује се да полаже групи месечне предумове од 85.000£. Те исплате вршиће се почев од четвртог месеца који буде следовао отварању кредита (чл. 35.).

Исплате овако извршене носиће интерес у корист У.Д.М са годишњом стопом која ће за један поен бити нижа од есконтне

стопе Енглеске Банке. Камата ће тећи *сутрадан по извршеној исплати у Лондону.*

8. У. Д. М. се обавезује да одобри групи *del credere* 2% од продајне цене у случају потребе, у накнаду за то група ће бити дужна да осигура до висине износа продајне цене за рачун У. Д. М. сва потраживања која проистичу из продаје.

9. У. Д. М. обвезује се, да за добивене кредите да као гаранцију групи или ма којој банци:

а) *тримесечне акцепте који се могу обновити у начелу домицилиране у Лондону у износу равном изузетим бруто сумама (чл. 33.);*

б) *стварну залогу својих дувана, било да су намењени за извоз или за унутрашњу потрошњу.*

Заложени дувани биће предмет уредног варанта, *чији трошкови падају на терет У. Д. М.*

Група прима у залогу све здраве дуване рачунајући их за 60% њихове куповне цене или цене коштања.

Заложени дуван мора остати у магацинима У. Д. М. или у иностранству.

У. Д. М. руковаће са заложеним дуванима а група ће добити седмичне извештаје о стању дувана у магацинима.

в) У. Д. М. се обвезује да заложене дуване осигура противу свих ризика (чл. 33.).

г) У. Д. М. се обвезује да групи на њено тражење да бар двеста до триста хиљада килограма дувана у консигнацију на њено име у сместиштима, које буде споразумно са У. Д. М. означили за подесније (чл. 14).

10. У случају отказа уговора У. Д. М. се обвезује да исплати

а) *О року све менице у оптицају без права обнављања (чл. 37.) изузев оне суме, које дугује групи на залогу дувана смештених на страниј територији.*

б) *У року од 12 месеци позајмљени новац за зидање магацина.*

II. Обавезе које група даје.

1. да стави на расположење Самосталној Монополској Управи технички спремне органе, који ће спремати произвођаче за што рационалније гајење дувана, као и стручњаке који ће према уобичајеним методама на разним светским тржиштима спремати дуване за извоз (чл. 1. и 2. конв.).

2. Да уступи дуванско семе уз накнаду.

3. Да врши помоћу стручњака потребне опите и *предлаже* врсте дувана, које би биле најподесније за поједине покрајине

4. Да ће се њени органи *потрудити* нарочито и *обратити пажњу* на то да се радови око бербе врше на време, да се листови издвајају руком, да се суше и сређују према упуштвима техничког особља, водећи рачуна о начину сређивања који је уобичајен на страни.

5. Да стави на расположење техничке органе и потребне стручњаке и то најмање по једног органа на сваких 300.000 килогр. дувана који ће једновремено поучавати органе У Д. М. (чл. 2.).

6. Да *организује продају дувана намењеног за извоз* како режијама тако и трговачким дуванским кућама у Европи, Америци или Африци (чл. 3.).

7. Да ће за продају дувана употребити своје магацине и организације и да неће ни у ком случају вршити продају оријенталских дувана другог *пореkla* на штету *продаје дувана У. Д. М.* (чл. 3.).

8. Да ће *подићи* у режији у току две прве дуванске бербе по потпису уговора за рачун У. Д. М. *магацине потребне за манипулацију, пребирање и сређивање три милијона кила дувана.*

За сваку доцнију периоду од две бербе, група је дужна саградити магацине потребне за манипулацију, ферментацију и сређивање *два милијона килограма дувана.*

9. Ради централизације свију послова око извоза дувана, група се обавезује да оснује у *Београду централни биро чији је задатак :*

а) да даје извештаје о количинама засађеног дувана у Турској, Грчкој, Бугарској и Мађарској, о њиховим квалитетима, ценама, и изгледима продаје.

б) да води рачунске књиге, које буде прописала У. Д. М. о разним издацима који су у вези са дуваном за извоз почев од изласка из Магацина У. Д. М., као издаци око преноса дувана осигурања, транзита, царине, лежарине, *комисионе зараде* на продаји дувана и т. д.

в) да доставља наредбе о сређивању дувана за извоз, о спремљеним партијама за извоз, т. ј. сва обавештења која *протичу* из уговора.

г) да врши сталан надзор над радовима око манипулације, пребирања и сређивања дувана за извоз.

Ради тога група се обавезује, да употреби за то стручно особље дирекције, три надзорна стручна органа и потребан број чиновника (чл. 5.).

10. Да манипулише дуванске бербе 1924 и 1925 године намењене за извоз.

11. Група се обавезује да као добар домаћин изврши помоћу својих стручњака манипулацију, превирање и сређивање дувана за извоз. *Група прима на себе сву моралну одговорност за успех тога рада.*

12. Група се обавезује да дуване продаје за извоз по споразуму са У. Д. М., али група има право да врши продају и без одобрења У. Д. М. по партијама од највише 500.000 кгр. ако постигне веће цене од утврђене минималне цене али под условом, да постигнута цена одговара *приближно* продајној цени сличних дувана на светском тржишту.

За ове дуване у иностранству група је дужна да даде У.Д.М. пуну банкарску гаранцију, сем ако то не би били дувани на које је група отворила кредите.

13. Група се обавезује да иза сваке продаје преда У. Д. М. копију оригиналне фактуре са спроводним писмом.

Та копија фактуре служиће као докуменат о извршеној продаји.

14. Група се обавезује да осигура дуване за извоз као и заложене дуване на терет У. Д. М.

15. Група ставља на расположење све своје садашње организације.

16. Група има да прими отказ уговора без накнаде :

а) ако би група пропустила, изузев више силе, да подигне магацине у роковима према уговору.

б) ако група не би хтела дати У. Д. М. предвиђен обртни капитал (чл. 26).

в) ако би група извршила превару.

У случају да У. Д. М. откаже уговор у новембру 1928 године, независно од горњих узрока, У. Д. М. се обавезује да исплати групи накнаду која је равна половини износа количине провизије коју је група добила за потоње две бербе, а ако група напусти посао пре истека прве четири бербе, она је дужна да

да У. Д. М. накнаду за стварну штету учињену тим напуштањем (чл. 27 и 28).

17. Група се обавезује да отвори У. Д. М. један годишњи обртни капитал до суме од 1,700.000 енглеских фуната и то у месецу новембру сваке године (чл. 29 и 30).

Сваки нови кредит има служити за отплату неисплаћеног ранијег кредита и једино остатак до износа 1,700.000, £ остаје расположив за откуп нове бербе (чл. 30 и 31).

18. Група се обавезује да ће учинити да се тромесечни акцепти Монополске Управе есконтују по званичној есконтној стопи Енглеске Банке (чл. 34).

19. Свака од фирми, које сачињавају групу, гарантује извршење одредаба овога споразума. Међутим У. Д. М. у споразуму са Министром Финансија одредиће једну од фирми групе као одговорног руковоаца. На име гаранције за тачно извршење овог уговора та фирма биће дужна да подноси сваке године обновљену гаранцију неке Банке, на коју пристане У.Д.М. и то до износа највише једног милијона франака у злату.

Износећи овим редом обавезе и права контрахената, хтео сам да дам прегледнију слику тих обавеза, које су у конвенцији растурене са многим другим техничким питањима.

Из изложених обавеза види се да је циљ комисионарске групе био двојак :

1. Да по што бољим условима нађе сигуран пласман капитала и то са што краћим роком и већим обртом и (чл. 33 конв.).
2. Да добије искључиву продају дувана за извоз без икаквог свог ризика, осигуравајући себи што одрешеније руке и што бољу провизију.

Управа Државних Монопола имала је за циљ да добије :

1. Што пре потребне магацине, без великих обзира под којим условима.

2. Да добије обртни капитал и

3. Да прода на страни своје дуване.

Изложивши овако битне чињенице ове конвенције, ја ћу их тим редом и третирати.

I Зајам Управе Држ. Монопола

Овај зајам који се у конвенцији спомиње јесте двојаке природе.

А) *Инвестициони зајам* и Б.) *Зајам (Credit Raulant)* за обртни капитал.

А) *Инвестициони зајам*

У члану 4 конвенције, група се обавезује да подигне потребне магацине према пројектима У. Д. М. путем јавног надметања и одредити им тачну вредност у злату.

Управа Монопола је дужна да новац издан за подизање магацина исплати групи у року *од десет година од дана потписа уговора и да плаћа камату која буде равна есконтној стопи Енглеске Банке повећаној са $4\frac{3}{4}\%$ годишње комисиона.*

Група ће ставити *хипотеку* на прво место на магацине за суме издате за њихово грађење. *Сви трошкови хипотеке падају на терет Монополске Управе.*

Овде имамо три момента.

1. Грађење магацина ;
2. Питање камате и
3. Обезбеђење.

1. *Грађење магацина.*

Из конвенције излази *да се група обавезује да подигне магацине за рачун Управе Државних Монопола, а места има да одреди Управа као и пројекте.*

То значи да група има да врши исплате по рачунима и да одреди тачну вредност магацинима у злату (чл. 4.).

Истина, у конвенцији је означено да група има да подигне магацине путем јавног надметања, али Управа није себи резервисала никаква права да може евентуално да стави свој вето у погледу додељивања градње магацина, те је омогућено да сама група изводи јавно надметање и прави комбинације како је њој најзгодније.

Према томе, услове надметања има да пропише сама група, а то значи да јој је дата могућност да она сама прави аранжмане са понуђачима, што није саветно, јер се магацини зидају за рачун У. Д. М. и она није смела дозволити овакву слободу на њен рачун.

2. *Питање камате.*

Као основа за обрачун камате узета је камата Енглеске Банке у Лондону која је у моменту преговора варирала око 5%, сем тога уз камату има се групи одобрити на име њенога комисиона за посредовање око добијања овог инвестиционог

кредита $4\frac{3}{4}\%$. Али то није све, У. Д. М. прима на себе и све куртаже берзанске, трошкове око дознаке новца, таксе у земљи и на страни, што се све има додати горњој камати.

Конвенцијом није јасно речено како ће се обрачунавати камата т. ј. да ли тромесечно, полугодишње или годишње, исто тако није утврђено да ли се камата на овај инвестициони зајам има рачунати антиципативно или не. Али ако се узме *usus* Енглеске Банке у Лондону, онда се сматра, да се камата обрачунава тромесечно и антиципативно са комисионом који би се у овоме случају рачунао годишње, пошто је то изрично у конвенцији речено (чл. 4 г.).

Ако узмемо горњу претпоставку, онда камата не би изнела нето $9\frac{3}{4}\%$ већ би изнела 11.03% нето. Ако се томе додају разни трошкови као и трошак око хипотеке, онда мирне душе можемо рећи да камата ни у коме случају не би била мања од 12% .

Треба имати на уму, да рок инвестиционог зајма не тече од стварно ангажованих сума, већ од потписа уговора, а то значи инвестициони зајам за све магацине биће инвестиран сукцесивно након четврте жетве, а то значи након четири године колико и траје конвенција.

Према томе У. Д. М. не добија инвестициони зајам за десет година, већ за мање, што зависи од величине и начина инвестиције. Ако се узме ово у обзир са огромним трошковима хипотеке, онда ће то знатно утицати на повећање горње камате.

Моје је мишљење да У. Д. М. пре него што предузме какав озбиљан рад на извозу наших дувана, мора имати простране и модерне магацине у којима би се могла извршити потребна манипулација и ферментација дувана, јер без таквих магацина, илузорна је свака идеја о организацији извоза наших дувана, али не слажем се са овако наивном конвенцијом, која није предвидела прецизно улогу групе у градњи магацина и величини камате где У. Д. М. није била свесна великих трошкова као и тога, да давањем слободе групи за изградњу магацина, њена се камата на уложени капитал лако може умножити повећањем инвестиције магацина.

Верујем да би У. Д. М. данас нашла повољније услове када би тражила инвестициони зајам, без обавезе давања искључивог права продаје дувана, где је уосталом несразмерна зарада комисионарске групе.

3. Обезбеђење

Група је себе умела да конвенцијом потпуно обезбеди, т. ј. да стави хипотеку, а сви трошкови хипотеке падају на терет У. Д. М. Свима нам је познато колики су то трошкови и ја бих на место У. Д. М. пре давао стално у залог у дуване него што бих примио овако гломазно обезбеђење.

Из саме конвенције види се да је тенденција групе да по сваку цену овако добре услове што више осигура и да јој се отказом конвенција из било којих разлога, у току трајања уговора ти рачуни не покваре, те је предвидела све могуће отежавајуће околности по У. Д. М. у случају отказа.

Код питања магацина у чл. 26 конвенције предвиђа се да У. Д. М. има права отказати уговор без накнаде ако би група пропустила, изузев случај неодољиве силе, да подигне магацине у роковима предвиђеним према роковима конвенције, али у чл. 4 б. конвенције, каже се »у случају раскида уговора износ вредности магацина исплатиће се најдоцније у току дванаест месеца по саопштењу раскида и то месечно по једна деветина почев од четвртог месеца.«

Према таквој стилизацији значи у место да У. Д. М. добије накнаду од групе, она је још принуђена да новац инвестиран за магацине одмах исплати групи и тиме доведе себе у незгодан положај. Према томе када дође до таквог случаја, Управу би стално задржавала та обавеза да новац одмах врати, да откаже уговор.

Исто тако конвенција није предвидела, да ли се У. Д. М. имају признати сукцесивно одобрења камате на враћени новац и колико.

Група је сматрала да о томе не треба говорити, а Монопол о томе сигурно није ни мислио.

Б) Зајам за обртни капитал.

Члан 30 конвенције предвиђа износ од *један милијон седам стотина хиљада енглеских фуната, то чини данас око 470 милијона динара*. Овај кредит група има да отвори сваке године у месецу новембру а може се обострано повећавати. Он има да служи као *Credit Roulant*.

За обезбеду горњег краткорочног кредита У. Д. М. обавезује се да даде групи *тримесечне акцепте* који се могу обно-

вити у начелу домицилиране у Лондону у износу равном бруто изузетим сумама (чл. 33.) а сем тога уступиће групи и стварну залогу својих дувана са 60% куповне цене дувана.

Каматна је стопа Енглеске Банке а то значи у моменту преговора 5% више $4\frac{3}{4}\%$ комисион групи. Сви трошкови, таксе, осигурање заложене робе, куртаже, порезе, бланкети и др. падају на терет Управе Монопола.

Ово је један сјајан посао за групу, пласира код сигурног дужника са сигурном гаранцијом под одличним условима новца, краткорочно, који се зајам сваке године обнавља.

Група има у рукама тромесечне менице Управе Монопола и варанте у дуплој вредности, најсигурније папире, радо виђене на свима новчаним пијацама, који се исплаћују без икаквих трошкова нето.

Код овога кредита, јасно се види из конвенције, да се камата обрачунава антиципативно тромесечно, да све трошкове и дажбине сноси У. Д. М. а комисион за набавку обртног кредита обрачунава се почетком сваке полугодине, који се одобрава групи у време отварања кредита (чл. 34). Значи, групи се има одобрити комисион чим она отвари кредит без обзира да ли ће он бити употребљен или не, а исплаћиваће се почетком сваке полугодине.

Група ни овде није хтела да занемари чињеницу, да је плаћање комисиона полугодишње боље него годишње и то антиципативно.

Код питања обртног капитала имамо три ствари :

- а) Камата и комисион;
- б) начин гаранције.
- в) начин отплате

а) Камата и комисиони.

Казали смо да се претпостављала камата антиципативно 5% тромесечно, а комисион антиципативно шестомесечно.

Према томе камата нето износила би годишње 5.80% а ако би се томе додале куртаже, таксе, менични бланкети, пореза и други трошкови онда би камата изнела најмање 6%. Додајмо томе комисиону стопу од $4\frac{3}{4}\%$ на целокупан отворен кредит и ако се она изрази као интерес на стварно изузети новац, с претпоставком да се он узима у четири партије у току

године онда комисион неће бити $4\frac{3}{4}\%$ већ са таксама и осталим око 6.20% . *Значи камата би стварно изнела за обртни капитал око 12.70% годишње.*

Овако високу камату може примити само оно предузеће, које не даје сигурне гаранције повериоцима и које се налази пред банкротством, али У. Д. М. не сме пристати на овако неизбилне услове код толиких својих гаранција. Ако је У.Д.М. учинила грешку задужујући се код Енглеске Трг Банке са 11.30% уз садејство Народне Банке и дуплу гаранцију дувана, не сме дозволити да падне у још гору грешку да западне у овакав зајам за чије остварење пристаје на далеко горе услове, дајући поврх свега искључиво право продаје дувана за извоз.

Једна је велика мана У. Д. М. што при таквим трансакцијама не консултира мишљење наше Народне Банке или наших новчаних завода, који би јој на сваки начин дали драгоцене податке и савете о данашњим новчаним пијацама.

Данас је општа светска криза зауставила многа индустријска предузећа или их свела на минимум, а капитали су се заклонили у сигурне руке, беспослени, у ишчекивању сигурних послова. Данас можете добити сваки капитал у изобиљу и врло повољно, само ако му дате првенствену сигурност. Управа је у могућности да такву сигурност да и према томе ни у коме случају није смела дозволити дискусију услова предвиђених конвенцијом, који су се имали као илузорни одмах одбити, а понуда групе са таквим захтевима као неизбилном сматрати.

Б. Начин гаранције.

Не треба заборавити да за овај кредит У. Д. М. даје своје меничне акцепте који *се могу* обновити, у начелу домицилиране у Лондону.

Интересантно је да У. Д. М. не прави разлику између речи *могу* и *морају*. Реч »могу« не значи да морају, а то другим речима значи, кад год група буде хтела, она може довести Управу у један тежак положај да јој менице не продужи већ да јој тражи наплату у пуном износу, одмах и без и каквих разлога и санкција.

Оваква несигурност за дужника узима се само онда ако се нема вере у дужнику и ако се жели да дужник ради само оно што му поверилац диктира. Према таквом стању конвенција је илузорна и личи по мало на колонијалне уговоре.

Ја не видим разлог за У. Д. М. да је толико притиснута да прима овакве услове. Или се *credit roulant* даје за време трајања уговора, или се он даје за три месеца па се укида, пошто се предходно наплати антиципативно камата и комисион?

Довољно је то што је У. Д. М. примила да менице буду домицилиране у Лондону, али група која узима толики комисион за своје посредовање треба да буде толико озбиљна и јака да осигура код Енглеске Банке правилну пролонгацију меница у реесконту. Није ли она то у могућности, значи не даје довољно гаранције.

Сем меничног акцепта за пуну бруто вредност кредита У. Д. М. обавезује се да преда уредне варанте групи *на своје дуване и то рачунати вредност дувана за 60% од вредности коштања*, или другим речима, мораће У. Д. М. ако би ангажовала цео кредит од око 500.000.000 динара плаћати камату за ту суму, док ће та сума ангажована у дуване служити као залога само за обезбеђење суме од 280 милијона динара, а за остатак мораће Управа дати дуване у које је ангажовала још својих 370 милијона динара, који би се проценили са 60% да би дали обезбеђење за 500.000.000 динара. Значи за дуг од 500.000.000 динара управа има да ангажује новце у износу од 650.000.000 динара.

Природна је ствар да Управа мора да плаћа камату и на други ангажован новац у дувану, мора да рачуна камату за тај мртав капитал.

Овако излази тумачење из стилизоване конвенције.

Према томе камата за дужну суму неће бити као што смо раније обрачунали него већа за читавих 30% узев у обзир и мртав капитал ангажован у заложене дуване.

Као код инвестиционог зајма и овде је група предвидела тешкоће на које би У. Д. М. наишла када би однос одказала пре времена и то ако група не би хтела дати Управи Држ. Монопола обртни капитал предвиђен по овој конвенцији (чл. 26.). У таквом случају У. Д. М. има права да тражи накнаду за стварну штету учињену тим напуштањем али група има права да на основу чл. 37 конвенције тражи *исплату о року свих меница у оптицају без права обнављања*.

У овоме члану не прави се никаква разлика, са чије је стране учињен одказ и ко је крив. У свакоме случају чим дође до раскида, зајам се има исплатити.

Овом приликом да напоменемо и то да група у случају напуштања посла има Управи да накнади *стварну штету* (чл. 28) али ако У. Д. М. одкаже конвенцију *»у новембру 1928 године«*, онда се У. Д. М. обавезује да исплати групи једну накнаду која је равна половини износа количине провизије коју је група добила за потоње две бербе (чл. 27).

Према томе У. Д. М. ни у ком случају не може одказати конвенцију сем случајева предвиђених чл. 26. о којима смо већ говорили, пре 1 новембра 1928 године, док група може у свако доба напустити посао, само уз накнаду стварне штете коју она причини.

В) Начин отплате зајма.

Сваки нови кредит мора пре свега служити за отплату неисплаћеног ранијег кредита и једино остатак до износа од 1,700.000 енглеских фуната остаје расположив за откуп нове бербе.

Чланом 35. Конвенције Управа се обавезује да положи групи месечне предујмове од 85.000 енгл. фуната преко Народне Банке. Ове исплате следоваће почев од четвртог месеца који буде следовао отварању кредита. Исплате овако вршене носиће интерес у корист У. Д. М. са годишњом стопом, која ће за један поен бити нижа од есконтне стопе Енглеске Банке. Камата ће тећи сутра дан по извршењу исплате у Лондону.

О комисиону се ништа не говори, значи да се Управи на њена потраживања, односно њене предујмове *одобрава 4% са годишњим обрачуном*, док ће њен рачун дуговања плаћати камату од 12.70% годишње. Оваквих односа по текућим рачунима нема ни у нашим унутрашњим трговачким односима. Исто тако рокови теку од *сутрашњег дана* полагања сума и то тек онда, када оне буду исплаћене у Лондону, а то чини по неколико дана док се дознаке учине, а за то време новац лежи безкаматно.

Самим тим што је зајам покривен меницама и што је предвиђено да се он сваке године у новембру обнавља, значи да се он у ствари не може сматрати као зајам дужи од једне године. Он се у ствари сваке године потпуно прекида, исплаћује и обнавља, разуме се да са тим иду и нови обрачуни камата, комисиони и провизија.

II. Продаја дувана за извоз

Код овога питања морамо се позабавити у ствари са техничком организацијом како је она предвиђена конвенцијом.

Главна је да група добија искључиву продају, како режимама тако и свима трговачким дуванским кућама.

Ради организовања продаје за извоз група ће употребити своје магацине и своје организације и да »неће вршити продају оријенталских дувана другог порекла на штету продаје дувана У. Д. М. То значи да група може продавати и друге оријенталске дуване који вероватно по њеном схватању, не би били на штету продаје дувана У. Д. М.

Из раније изложеног, ради централизације свију послова око извоза дувана, види се да се група обавезује да оснује у Београду један *централни биро*, који има за дужност да даје извештаје о дуванима, њиховим ценама, о њиховој продаји, да води рачунске књиге, да доставља наредбе У. Д. М. о сређивању дувана за извоз, о извршеним експедицијама, да врши надзор над радовима, да употреби за то стручно особље дирекције, три надзорна стручна органа и потребан број дирекција.

У. Д. М. даваће томе бироу 1% од износа продаје на име накнаде »која ће се исплаћивати једновремено са комисионом од 7½%, а сем тога У. Д. М. биће дужна да плаћа месечне трошкове за издржавање тога особља у износу од по 400 енглеских фунти годишње на свако лице«.

Према томе У. Д. М. има да издржава цео централни биро и то по врло скупим условима. Ја не видим разлог зашто да се плаћа та организација, коју има да створи група, кад она већ за своје услуге прима комисион од 7½% од продаје. У чему се онда састоји жртва комисионарске групе?

Али сем горње обавезе Управа се обавезује чл. 22. конвенције, да да групи накнаду на име њених трошкова постојеће организације, путовања агената и др. у проценту од 1½% од бруто износа фактуре које се односе на продају.

Ово је једна невероватна ствар да је У. Д. М. пристала да плаћа горњи проценат од бруто износа фактуре, то значи, да Управа мора да плаћа провизију и на трошкове манипулације и на подвозне трошкове, као и осигурања а тако исто на плаћену магазинажу, евентуалну царину и др. Ово исто важи и за комисион 7½% на продати дуван.

Овакав споразум није *логичан*, јер провизија и комисиони плаћају се по правилу од нето износа по одбитку транспортних трошкова, царине, осигурања и др., јер ако се то тако ради, онда комисионе зараде и провизије нису *de facto* $7\frac{1}{2}\%$ односно $7\frac{1}{2} + 1 + 1\frac{1}{2}\%$ већ много веће.

Из свега горњег излази да је сама група диктовала конвенцију и да У. Д. М. није хтела да уђе у њено дубље испитивање, препуштајући то старање самој групи. На тај начин група је успела да за себе обезбеди огромне и невероватне зараде, не дајући за то Управи Монопола никакве обавезе.

У овој конвенцији ништа није предвиђено у погледу санкција ако тај биро не би вршио своју дужност како треба, и шта би било онда ако би се тај случај појавио? Исто тако ништа није говорено о увозним царинама, затим, како ће се обрачунавати магазинажа у транзитним магацинима, шта ће бити ако се дувани не могу продати из било каквих разлога ни за време трајања конвенције, шта ће бити са огромним трошковима у томе случају око транспорта, магазинаже, осигурања, квара дувана, кала и т. д. На чији ће се терет враћати тај дуван? Шта ће бити ако је он већ платио царину?

Оно што је највише могло да интересује У. Д. М. то је да она *прода своје дуване и то што пре, како би могла да прави што већи обрт са позајмљеним капиталом*. У томе правцу имала је да се креће цела конвенција. Међутим Управа није успела да унесе најглавније *питање обавезу групе на минимум количине коју она мора годишње од једне бербе по лимитираној цени да прода*.

Шта ће бити ако група не буде продала дуван, или ако се буде мало интересовала, а Управу изложи великим трошковима?

Управа је морала имати *осигурану продају* а она то није добила овом конвенцијом, она је у ствари све дала и примила тешке, праве колонијалне услове. *Према томе цела конвенција илузорна је*.

Ово осигурање продаје нарочито је важно за дуване из бербе 1923—25 године који леже и данас по магацинима, рђаво манипулисани и које би дуване требало без одлагања продати.

Оригинална је обавеза групе у чл. 11. да она прима на себе сву *»моралну одговорност«* за сређивање дувана, док и остале обавезе групе предвиђене овом конвенцијом као што смо их изложили нису у ствари никакве реалне обавезе.

Дакле из ово неколико примедба може се увидети колико је ова конвенција празна и колико је мало пажње поклоњено њеном саставу.

Из стилизације чл. 20. конвенције интерпретирањем долази се до закључка, да не само за све исплате које би група учинила за рачун У. Д. М. већ и за провизије које би група имала да прими, ако не би одмах примила, мора јој Управа и на њих плаћати камату и комисиону провизију као што је то предвиђено и за обртни капитал.

Исплата свих провизија и комисиона има да буде при наплатама од разних продаја, дакле група је и овде обратила сву пажњу да не изгуби у времену и камати, без обзира на то какве ће то техничке тешкоће да изазове.

Провизија са комисионарима обрачунава се месечно, тромесечно а не од сваке продаје, нарочито код великих послова.

У члану 7. конвенције додирнуто је једно врло важно питање за У. Д. М. али оно није прецизирано ма да је У. Д. М. требала о њему у првome реду да води рачуна.

Познато је да У. Д. М. има велике залихе дувана из бербе 1924. и 1925. године. Ови дувани нису припремани за извоз, те су слабо и нестручњачки манипулисани. Да би се изнели на светску пијацу потребно је да се они поново среде и распореде у партије и то одмах, што пре, да не би лежали огромни капитали бесплодно.

Када би У. Д. М. постигла продају ових дувана, она би имала велики део слободног капитала за нове бербе. Али манипулација и сређивање ових дувана изискује не само огромне просторе, већ и материјалне жртве.

О овоме питању требало је много озбиљније говорити и предвидети тачно шта би то коштало, на кога би пали ти трошкови манипулације, употреба магацина и т. д.

Што се тиче саме продаје дувана група је конвенцијом постигла :

a) Да првенствено пробере дуване за извоз и да оне дуване који се покажу неподесни за извоз по изјави групе, има Монопол да задржи за своју фабрикацију.

Оваква клаузула значи, да група може извести само оне дуване, које ће са најмање труда продати, т. ј. добре квалитете,

а и не погледати дуване средњег и нижег квалитета. Ови последњи били би остављени монопољу да их прерађује за домаћу потрошњу. Кад се има у виду да домаћи пушачи дају држави око 1000% чисте зараде на купљени дуван, онда је фаталан корак Управе Монопола према својим домаћим потрошачима и један неопростив грех. Ем их натера да купују само њене дуване, ем их продаје са десетоструком зарадом и поврх свега тога, дувани има да буду само оног квалитета који се не допадне концесионираној групи. Оваква безобзирност Управе према грађанима ове земље за сваку је осуду.

б) Група има право да врши продају и без одобрења Управе по партијама од највише пет стотина хиљада килограма, ако постигне веће цене од утврђене минималне цене, али под условом да постигнута цена одговара приближно продајној цени сличних дувана на светском тржишту.

Другим речима значи, да група има права на тај начин да прода све дуване без одобрења управе.

Ако би група продала дуване испод номиналне цене, онда се њена провизија смањује од $7\frac{1}{2}\%$ на 5% , а на случај постигнутог вишка у цени група има право на удео од 40% од постигнуте веће продајне цене.

Према томе група ни у коме случају не губи, јер не учествује у губитку, те ће према томе лака срца пристати и на продајуса губитком, него када би и она имала да поднесе један део.

Сви наши дувани из жетве 1923—1925 године морају се продати са великим губитком и група је то добро знала, те је успела да у томе себе обезбеди.

Што се тиче осталих обавеза групе, оне су непрецизиране и нереалне, што се јасно види из саме конвенције.

За извршење уговора група даје банковну гаранцију до 1,000.000 зл. франака. Ја налазим да је ова гаранција незнатна и може се наплатити само у случајевима чл. 26 а) и б).

Овакву конвенцију спровео је Управник Управе Монопола својој управи једним спроводним експозеом износећи све могуће разлоге да се конвенција прими а да се одбаци свака комбинација појединачне продаје у земљи иностараним дуванским кућама или путем удруживања произвођача дувана у задруге 'напомињући чак да би се могло помислити да се иза таквог удруживања »крије нешто совјетско«.

Овакву конвенцију примила је и Управа Монопола и као таква предложена је Господину Министру Финансија на одобрење.

Мени је овим био циљ не само да укажем на недостатке ове конвенције, — већ на њену штетност по наш унутрашњи привредни живот и то пре него што би Господин Министар ставио свој потпис на њу.

Мил. Максимовић

Стање грчке индустрије.

Вести о скорим преговорима за трговински уговор између наше земље и Грчке потенцирале су пажњу коју иначе наш пословни свет и меродавни чиниоци посвећују трговинским односима са овом земљом. На многим конференцијама које су заинтересовани кругови одржали у циљу свестраног претресања ових односа, истакнута је довољно важност коју су грчке пијаце последњих година стекле за наш извоз, али је истовремено констатована чињеница да потрошња извесних наших производа у Грчкој, изазвана ванредним потребама колонизације избеглица у овој земљи, представља једно привремено стање које неће дуго трајати. Напоредо са овом појавом треба забележити и другу, наиме да се, са развојем извесних грана грчке индустрије, потискују са грчких пијаца неки наши артикли који су тамо одавно трошени. Свакако, у предстојећем трговинском уговору са Грчком треба обезбедити и даљу прођу, све и да је она привремена, ових наших производа. Али главни задатак тога уговора, у колико се нас тиче, састојао би се несумњиво у стварању повољних услова за одржавање сталнијих, старих или нових трговинских и економских веза, у постављању једне здраве и солидне основе размени привредних добара између Грчке и наше Краљевине. Који су то производи у досадањем нашем промету са Грчком, којима би требало посветити специјалну пажњу? Који производи, с друге стране, нису били предмет непосредне или посредне размене, а могли би бити под извесним повољним околностима? Ова питања од прворазредне важности за предстојеће преговоре претпостављају добро познавање грчке привреде и грчких пијаца, њихових прилика и потреба.

Привредни свет у нашеј земљи релативно добро познаје пољопривредне прилике у Грчкој и тренутне потребе грчких пијаца. Међутим, његово познавање развоја грчке индустрије посве је недовољно, а добро познавање прилика у разним гранама грчке индустрије могло би довести и до многих нових, интересантних и често неслућених пословних комбинација. Стање грчке индустрије мора, нарочито у времену када се мисли на склапање трговинског уговора, изазивати наше интересовање у многоне погледу: ради лифровања потребних сировина, ради набављања извесних фабрика, ради понуде оних наших фабрика које Грчка не продуцира довољно или у опште не продуцира, и, са једног ширег гледишта, ради упознавања привредних снага Грчке и разумевања њеног царинског режима. Трговински биланс Грчке даје нам ван сумње драгоцене податке о њеном увозу и извозу, о њеним потребама и њеним специјалитетима, али разумевање и оцена тих података немогући су без доброг познавања њене привреде у опште, а нарочито њене индустрије. Било би, свакако, немогуће приказати стање грчке индустрије у облику једнога или два чланка, и ми ту претензију немамо. Али знајући колико је, често, наша јавност необавештена о садањем развоју грчке индустрије, ми ћемо се трудити да је, макар и летимично и површно, упознамо са приликама и потребама у појединим гранама индустријске радиности у Грчкој. Не улазећи у детаље, ми желимо овим кратким извештајем да изложимо оно што је важно и карактеристично у грчкој индустрији и да привучемо пажњу заинтересованих кругова на разне пословне могућности које треба детаљно проучити.

Индустрија у правом смислу речи заснована је у Грчкој последњих година прошлога столећа. Премда још сасвим млада, она је за три деценије интензивнога рада постигла лепе резултате, благодарећи колико природним условима који фаворизирају њен развитак, толико и државној потпори која је дала јак подстрек приватној иницијативи. Обиље сировина у земљи и јевтина радна снага омогућили су оснивање индустријских предузећа, али њиховом наглом развоју несумњиво је много допринео изванредно повољан географски положај Грчке, с обзиром на њену лепо разгранату морску обалу. Индустријски центри створени су зато у непосредној близини мора и великих лука. Атинска област са Пирејом, Елевсином, Фалером и Ла-

врионом поседује поред многих рудника и мајдана око 150 разноврсних фабрика и представља главно индустријско средиште Грчке. Остали центри су такође у лукама и на острвима, у Солуну, Волосу, Патрасу, на Сиросу, Крфу, Закинту. Државна интервенција у корист домаће индустрије испољава се поглавито у трговинској политици која је заснована на јако израженом протекционизму, у царинским и пореским олакшицама за стварање нових предузећа, најзад и у индустријском законодавству, из кога вреди нарочито истаћи законе од 1893 и 1920 о заштити жигова, од 1914 о нелојалној конкуренцији, од 1912 о експроприацији за индустријске сврхе, од 1918 о искоришћавању текућих вода.

Последњи ратови задали су тежак удар младој грчкој индустрији. Ипак, она је непосредно после рата почела да се диже много бржим темпом него пре рата. Опште повећање потреба у земљи коју су ратови исцрпили, пораст становништва услед насељавања грчких избеглица и обилна државна потпора у циљу обнове привредних снага учинили су да су се индустријска предузећа удвостручила и да су основане и извесне индустријске гране које пре рата нису постојале, као фабрикација електричних справа, типографског материјала, гуме, металних боја, вештачке свиле. У току само 1925. године створено је 132 нова индустријска предузећа са укупним погоном од 4.624 коњске снаге. Највећи број ових предузећа припада индустрији хране и грађевинског материјала. Од интереса је приметити, да нова предузећа све више употребљују петролеј као покретну снагу, услед чега је у последње време знатно порастао увоз петролеја и петролијских мотора. Опште узевши, индустријска активност у Грчкој налази се сада у пуном напону, и многе индустријске гране развиле су толико своје пословање да потпуно покривају земаљске потребе. Пре него пређемо на појединачно разматрање разних индустрија, дајемо овде један сумарни преглед индустријске производње у 1925 години, који је недавно објавио познати грчки стручњак г. Никола Микели и који лепо резимира садање стање развоја грчке индустрије.

1. М е т а л у р г и ј а :

	Мера	Количина	Вредност
Олово	килограм	5.366.000	68.790.000
Арсенов оксид	килограм	423.000	22.850.000

2. Механичка индустрија:

Бродарске конструкције			120.000.000
Бронзани и бакарни објекти			30.000.000
Оловне цеви	килограм	1.100.000	19.350.000
Ексери, завртњи.....	килограма	4.500.000	27.000.000
Ваге	комада	1.100	2.420.000
Штедњаци	комада	250	1.175.000
Кревети	комада	45.000	20.000.000
Плугови	комада	30.000	7.000.000

3. Грађа:

Цемент	килограм	60.000.000	57.000.000
Цигле	комада	165.000.000	82.000.000
Сантор. опеке	комада	19.000.000	13.730.000
Црепови	комада	33.000.000	46.200.000
Мозаичке плоче	кв. метара	550.000	27.500.000
Плоче од азбеста	центи	2.500.000	50.000.000

4. Текстилна индустрија.

Памучно предиво	кила	6.300.000	335.000.000
Памучна тканина	Аршина	16.500.000	140.000.000
Вунена пређа за тепих	Кила	230.000	19.550.000
Вунена тканина	метар	2.200.00	200.000.000
Теписи	кв. метара	120.000	72.000.000
Свила	кила	87.500	56.875.000
Џакови	комада	1.600.000	22.400.000
Ужарија	кила	1.350.000	40.000.000
Трикотажа			50.000.000

5. Прехранбена индустрија:

Маслиново уље	кила	44.830.000	896.000.000
Вина	»	200.000.000	800.000.000
Апсолутан алкохол	»	5.640.000	70.500.000
Денатурисан алкохол.	»	5.220.000	46.980.000
Алкохолна пића	»	16.500.000	364.550.000
Лед	»	55.000.000	16.500.000
Пиво	»	16.800.000	134.400.000
Памучно уље	»	350.000	7.000.000
Орахово уље :.....	»	120.000	3.000.000
Производи шећера и скроба	»	8.630.000	150.500.000

Млински производи ...	»	694.000.000	152.680.000
Теста	»	12.600.000	105.840.000
Консерве	»	1.600.000	10.400.000
Цигарете	»	5.185.690	231.710.000
6. Хемијска индустрија :			
Уље од кошчица	»	10.000.000	100.000.000
Сапун обичан	»	25.000.000	267.000.000
Тоалетни сапун	»	350.000	10.500.000
Вештачко гнојиво	»	39.000.000	66.543.000
Боје	»	103.000	8.600.000
Колофан	»	5.000.000	17.500.000
Терпентин	»	1.100.000	16.500.000
Ланено уље	»	930.000	18.000.000
Остало	»	35.000.000	80.550.000
Стакларски и други објекти			47.820.000
Експлозивна средства			48.080.000
Муниција			64.300.000
7. Индустрија кожа :			
Кожа за ђонове	»	11.000.000	660.000.000
Танка кожа	»	2.200.000	176.000.000
Фабрикација обућа ...			40.000.000
8. Остала индустрија :			
Хартија и картон	»	3.300.000	20.635.000
Картонске кутије	»	—	25.000.000
Шешири	комада	805.000	68.250.000
Столарски производи.	„	—	180.000.000

Рударство. — Одсуство саобраћајних средстава на копну сачињавају највећу сметњу рационалном искоришћавању подземног блага Грчке, које је и велико и разноврсно. Велика рудна поља која се налазе у близини мора постала су предмет активне експлоатације, али зато многа, и не малена рунда лежишта у тешко приступачним масивима унутарње Грчке остала су неискоришћена. Рударска активност у правом смислу датира од 1891 године, када је атинска влада почела да даје концесије за истраживање рудишта. Неколико замашних друштава, као што су француски Лаврион, јелински Лаврион, рудници Серифос и компанија Дордеза формирала су се како са страним, нарочито француским, тако и са грчким капиталом у то прво време рударске делатности. Много касније, по истеку

безмало пола столећа, образоване су остале велике компаније за експлоатисање руднога блага Грчке. Међ овим младим предузећима вредно је поменути нарочито Јелинско Друштво за Руднике, као и рударска друштва Локрида, Аталанти, Капсало, Касандра. Из статистичког прегледа који дајемо ниже, види се укупна продукција појединих руда у Грчкој током 1925 године.

Р у д а	П р о д у к ц и ј а	В р е д н о с т
Гвоздена	95.000 тона	7.410.000 драх.
Хромова	12.700 »	7.800.000 драх.
Калцин. цинка	3.800 »	3.344.000 драх.
Оловна	68.400 »	9.370.000 драх.
Некалц. магнезит	46.500 »	6.789.000 драх.
Калциниран магнезит ...	1.100 »	1.210.000 драх.
Гвоздени пирит	75.200 »	10.800.000 драх.
Емери (смериљо)	20.000 »	34.490.000 драх.
Олово	5.000 »	47.350.000 драх.
Арсеникова киселина	1.100 »	11.770.000 драх.
Лигнит	120.008 »	20.400.000 драх.
Укупно	448.600 тона	160.808.800 драх.

— Свршиће се —

Сава Д. Обрадовић

ПРИВРЕДНА ХРОНИКА

Из праксе Државног Савета по финансијским споровима

И. В. П. трговац из Загреба изјавио је жалбу Државном Савету против решења Министра Финансија, одосно Ген. Дирекције Царина Бр. 55012, којим је оснажено решење царинарнице у Загребу о казни из чл. 149. цар. закона. То решење Министра Финансија гласи: »В. П. и остали благовремено су изјавили жалбе на решење Загребачке Царинарнице бр. 18860 од 7. X. 1925. године којим су кажњени за дело из чл. 145. у в. са чл. 149. цар. закона. Они су у жалбама навели: да у њиховом поступању не постоји инкриминисано дело већ дело из чл. 166 цар. закона нап. 1., јер су прешли границу редовним царинским путем, а спорну робу дигао је из гардеробе на жељезничкој станици у Марибору. Кривица у овоме случају постоји само до царинских органа, чија је

дужност била да службу врше по постојећим прописима. Један од оптужених у својој жалби наводи, да његово учешће у овом кријумчарењу није утврђено пуноважним доказима па с тога решење не може ни опстати. Расмотрио сам акта овога предмета и оценио како истрагом прибављене доказе тако и жалбене наводе, па сам нашао : да је осудно решење правилно и на закону засновано, у колико се односи на осуду А. Г. и В. П., па се у толико има то решење и оснажити а њихове жалбе као неумесне одбацити, што се постојање дела и кривична одговорност окривљених А. Г. и В. П. доказује саслушањем сведока И. Ј., да је окривљени А. на постављено питање цариника »има ли што за царинење« одговорио да нема, наводећи да се у његовим куферима налазе тајна дипломатска акта, показујући му неке папире наводно од Председништва Краљевске Владе у Београду и издавајући се за повереника Министарства Унутрашњих Дела. На овакву изјаву окривљенога Г. куфери његови нису прегледани на граници, већ га је на путу за Загреб пратио железнички детектив, који је од окривљеног тражио да му покаже садржину његових кофера, што је Г. одбио, правдајући се немањем кључева и поверљивом садржином истих. После великог труда успело је детективу привести окривљенога Г. царинарници, где је записнички утврђена садржина кофера а ислеђењем доказано и кривично дело оптуженог. А. Г. је противправном и злочиначком припремом као и недопуштеним прибављањем разних докумената преварним начином створио такво стање, да је са царинском робом слободно располагао пре плаћених царинских дажбина, пошто је претходно недозвољеним начином избегао царински преглед његовог пртљага, према којим се чињеницама потпуно доказује, како постојање дела из тач. 6. чл. 145. цар. зак. тако и кривична одговорност окривљеног. У овоме делу кривично је одговоран као саучесник сходно чл. 149. истог закона и В. П. са разлога, што се према ислеђеним чињеницама утврђује, да је спорна роба по његовом налогу и за њега пренета из иностранства преко А. Г., коме је наређено, да робу остави у гардероби, како би се према томе у згодном моменту из исте могла изнети неопажено од царинских власти и да би се тиме успело примити робу без плаћања царине.

У целокупном делању А. Г. и В. П., очито се доказује спонтана и договорна акција за уношење кријумчарске робе у нашу Краљевину без плаћања царинских дажбина самовласним располагањем исте.

Осудно решење царинарнице у погледу осуде А. Г. неправилно је и на закону неосновано, са разлога, што његово учешће у овом кријумчарењу никаквим пуноважним доказима није утврђено, већ се изречена осуда заснива на претпоставкама, које се према чл. 53. Цар. кривич. поступка не могу

чинити, па с тога немају силу доказа. С тога се А. Г. има ослободити по овом оптужењу сваке казне и кривичне одговорности.« Па је за то Генерална Дирекција Царина решила, да се решење царинарнице у Загребу бр. 18860 од 7. X. 1925. године у погледу осуде на А. Г. и В. П. као правилно и на закону основано оснажи и њихове жалбе одбаце као неумесне, а у погледу на А. Г. да као неправилно и на закону неосновано поништи.

Жалбу је изјавио Државном Савету само В. П. у којој је изнео да он у овом делу не може одговарати, јер он нити је главни кривац нити је саучесник. Кривично може бити одговоран само онај, који је сам цело ово дело смислио и извршио. С тога моли Државни Савет да у погледу на њега поништи решење царинарнице.

Расматрајући овај случај по жалби, Државни Савет је решењем својим бр. 10363 од 3. децембра 1926. г. поништио горе речено решење Министра Финансија, односно Ген. Дирекције Царина са ових разлога: »да решење не одговара закону и не може остати у снази у колико се односи на жалιοца, јер из акта овога предмета се види, да учешће окривљенога П. у овом криумчарењу није утврђено ниједним пуноважним и законским доказом, и казна изречена само на неутврђеним претпоставкама што је противно чл. 53. цар. крив. поступка. С тога а на основу чл. 201. цар. закона, VI Одељење Државног Савета је решило да се горње решење Мин. Финансија поништи као противно закону у колико се односи на окривљенога В. П.

II. И. К. и остали, изјавили су жалбу Државном Савету на решење царинарнице у Јесеници, којим су кажњени за дело из чл. 81. цар. закона, и молили Државни Савет да исто решење поништи као противно закону. То решење Министра Финансија, одн. Ген. Дирекције Царина Ц. Бр. 48697 од 24. новембра 1925. године гласи: »И. Р. и остали жале се на решење царинарнице у Јесеници бр. 3937 од 30. VII. 1925. г. којим су кажњени за дело из чл. 81. цар. закона, наводећи и то: И. К. да је кажњен што је издао једно колето путничког пртљага неоцарињено, а које је било упућено у Суњу а не у Сисак као што у решењу наводе, уз робу није било никаквих царинских докумената нити обележја на истој по којима би се видело да је роба царињена.

В. С. и М. Г. у жалби наводе исто што и предњи, само што кажу, да је путнички пртљаг ослобођен од царинских дажбина по чл. 6. тач. 6. опште царинске тарифе, као да је роба била упућена домаћим товарним листом.

Размотрио сам акта овога предмета и оценио, како истрагом прибављене доказе тако и жалбене наводе па сам нашао, да је жалба благовремено поднета, њени наводи неумесни, а царинарничино решење правилно и на закону основано са

разлога : што се постојање дела и кривична одговорност окривљених доказује : актима уредно вођене истраге из којих се види, да је спорна роба била упућена на Сисак на оцарињење, а не за Суњу, те се њихови наводи у жалби имају одбацити као неумесни, јер путнички пртљаг према распису бр. 104 подлеже плаћању царинских дажбина. На основу наведенога и чл. 199. цар. закона а с погледом и на закон о таксама решавам : да се решење царинарнице у Јесеници бр. 3937 од 30. VII. 1925. г. оснажи као правилно и на закону основано, јер је донето према одлуци царинског савета Ц. Бр. 891., које је одобрио и Господин Министар Финансија, а жалба одбаци као неумесна. У случају немогућности наплате изречене казне над окривљеним у смислу чл. 180. цар. закона, учиниће се одговорном Дирекција Државних Жељезница».

Противу овог решења изјавио је жалбу Државном Савету само В. С., и молио је Државни Савет, да горње решење поништи као противно закону у колико се на њега односи.

Државни Савет поступајући по напред поменутој жалби решењем својим од 3. децембра 1926. г. Бр. 36861 поништио је горње решење Министра Финансија одн. Ген. Дирекције Царина, налазећи да решење не може остати у снази са следећих разлога : »Одлуком Опште Седнице Државног Савета од 28. и 30. марта 1925. г. Бр. 10782 протумачено је, да одговорност по чл. 81. цар. закона кад је возилац жељезница, има првенствено сносити жељезница и у случају проналаска одговорног органа.

Па како је у овом конкретном случају био возилац »Јужне Жељезнице« и кривица учињена у 1922. г., и како су оне за све кривице учињене по цар. закону до закључно 31. VIII. 1923. г. ослобођене сваке одговорности расписом од 8. V. 1924. г. Ц. Бр. 21428 и чл. 279. фин. зак. за 1924/25. год., то ни жалилац није могао бити кажњен у смислу горњег, ни као бивши службеник »Јужних Жељезница«, ни сада као службеник државних жељезница. С тога је и Државни Савет решио да се горње решење поништи као противно закону.

III. Фонд Занатлијског Дома у Б., поднео је тужбу Државном Савету противу решења Мин. Финансија одн. Ген. Дирекције Посредних Пореза од 20. децембра 1925. године бр. 80756, и молио је Државни Савет да исто решење поништи као противно закону. То решење гласи : »Београдско Пореско Одељење послало је на основи тач. 93. чл. 42. таксеног и пристојб. правилника, своје решење од 26. октобра 1925. године бр. 71909 којим је ослободило Фонд Занатлијског Дома у Б. од плаћања допунске преносне таксе на непокретна добра изложена у таксеној пријави бр. 95 на преглед и одобрење. По расмотрењу акта овога предмета Генерална Дирекција Посредних Пореза је нашла : да је горње решење Београдског Пореског Одељења у смислу тач. 1. одељка IV., 12. напомене

уз Т. Бр. 12. таксене тарифе на закону основано, у колико се односи на само ослобођење, али да је одељење погрешило што је фонд ослободило од плаћања допунске таксе за 1924/25. годину, пошто је фонд стекао право на ослобођење тек 25. септембра 1925. године када је ослобођен од плаћања непосредног пореза. Па како је се молилац обратио молбом за ослобођење тек 15. октобра 1925. године, то му се ослобођење има доделити од 1. јануара 1926. године по чл. 42. тач. 87. правилника и тач. 8. I напомена 12. Т. бр. 12. закона о таксама. С тога на основу горе изложеног и тач. 93. 95 и 100. чл. 42. таксеног и пристојб. правилника, Ген. Дирекција Посредних Пореза решава, да се решење Београдског Пореског Одељења од 26. октобра 1925. г. бр. 71908 одобри као на закону основано с тим, што ослобођење има да тече од 1. јануара 1926. године.

Противу оваквог решења Министра Финансија, поменути занатлијски фонд поднео је тужбу Државном Савету. Тужбени наводи су у изводу следећи : Чим је Фонду Занатлијског Дома разрезано да плаћа нарочиту допунску таксу из 12. напомене уз Т. Бр. 12. такс. тарифе зак. о таксама, обраћао се Фонд Београдском Пореском Одељењу, па и непосредно Дирекцији Посредних Пореза и тражио ослобођење од плаћања те таксе, пошто он као хумана установа није дужан ту таксу плаћати ; али су Пореско Одељење и Дирекција Посредних Пореза упућивали Фонд да се претходно обрати за ослобођење од плаћања непосредне порезе и да ће Пореско Одељење и Дирекција Посредних Пореза за тим одмах ослободити фонд од плаћања те нарочите таксе. Забављен око тога споразумевања са Београдским Пореским Одељењем и Дирекцијом Посредних Пореза и упућен од њих, стигао је фонд тек маја 1925. године да поднесе писмену молбу за ослобођење од порезе на његова непокретна имања : на углу Битољске, Поенкареове и Хилендарске улице, у Скопљанској улици Бр. 7 и Коларчевој улици бр. 6, те је Београдско Пореско Одељење са разлога, што је циљ и карактер фонда просветно-хуман на основу чл. 7. тач. г. и чл. 22. тач. е. закона о непосредном порезу и што фонд испуњава услове из чл. 96. закона о земљорадничким и занатлијским задругама, својим решењем од 8. јуна 1925. г. Пор. бр. 38559, ослободио фонд плаћања пореза и приреза сем инвалидског и коморског на наведена његова имања и то : од дана преласка ове имовине у својину фонда, па у будуће, све док фонд буде постојао са истим циљем. То решење пореског одељења одобрила је Генерална Дирекција непосредних пореза својим решењем од 25. септембра 1925. године бр. 26384.

Затим је Београдско Пореско Одељење на тражење фонда, са разлога што је фонд као просветна хумана установа, према решењу Генералне Дирекције Непосредних Пореза од 25.

септембра 1925. године бр. 26384, ослобођен од плаћања непосредног пореза са прирезима, донело своје решење од 26. октобра 1925. године Пор. бр. 71909, којим се Фонд Занатлијског Дома ослобођава од плаћања допунске преносне таксе на његова непокретна имања : на углу Битољске, Поенкареове и Хилендарске улице ; имање у Коларчевој ул. бр. 6 и имање у Скопљанској ул. бр. 7 и то за 1924. годину 27.480 дин. а за 1925. годину 27.480 дин., свега 54.960 динара. Међутим Генерална Дирекција Непосредних Пореза изменила је то решење с тим, да то ослобођење тече од 1. јануара 1926. године, и главни јој је разлог био тај, што је фонд стекао право на ослобођење тек 25. септембра 1925. г. а ослобођен је допунске таксе за 1924 и 1925. годину. Па како се молилац обратио молбом за ослобођење тек 15. октобра 1925. године то му се ослобођење има доделити од 1. јануара 1926. године у смислу наведених зак. прописа у решењу Ген. Дирекције Непосред. Пореза. То решење Ген. Дирекције Непосредних Пореза је неправилно за то што по Т. Бр. 12 напомене 12 закона о таксама, допунске преносне таксе ослобођавају се сва непокретна имања која су трајно ослобођена порезе на земљиште и зграде. За то је молио Државни Савет да ово решење поништи као противно закону.«

Државни Савет решавајући овај конкретан случај по тужби, пресудом својом од 26. новембра 1926. године бр. 22016, поништио је горње решење Мин. Финансија одн. Ген. Дирекције Непосредних Пореза са ових разлога : »да тужбено решење, као противно закону, не може опстати у снази. Пре свега због тога, што је засновано на прописима који немају никакве везе са питањем од кога дана има важити ослобођење од плаћања допунске преносне таксе, а које је питање предмет овога спора. И тач. 8. одељак I напомена 12. уз Т. Бр. 12 и тач. 87. чл. 42. правилника о пристојбама не говоре о променама и исправкама које утичу на висину ове таксе, и о року важења тих исправки. Међутим, овде није у питању ни повећање ни смањење таксе, а једно и друго спада у појам промене, како је јасно истакнуто у тач. 7. истога одељка, па рок из тач. 8. не важи за овај случај.

Према томе, одбијање од тражења ослобођења нема законске подлоге, иначе би је тужена страна применила, па је то довољан разлог за поништај решења, Али постоји изричан законски пропис на коме је и засновано тражење ослобођења, а који се и не помиње ни у тужбеном решењу ни у одговору на тужбу. У тач. 1. одељак IV напомена 12 јасно је прописано, да сва непокретна имања, која су трајно ослобођена плаћања пореза на земљиште и зграде, не подлеже наплати преносне допунске таксе. Сем тога услова никакав други није предвиђен. Из тога произилази, да је рок од кога важи ослобођење од поменуте таксе, везан за онај од кога тече трајно ослобо-

ђење од плаћања пореза на земљиште и зграде. Према томе, једино је меродавно решење о ослобођењу од пореза, па од када по њему важи ослобођење, од тада нема наплате поменуте таксе.

Решењем Ген. Дирекције Непосредних Пореза бр. 26384 од 25. септембра 1925. године одобрена је одлука Београдског Пореског Одељења од 8. јуна 1925. године пор. бр. 38559, којим је тужилац трајно ослобођен плаћања пореза и приреза на своје непокретно имање и то од дана његовог преласка у тужиочеву својину. С тога је исто одељење поступио по закону када је донело своје решење од 26. октобра 1925. године пор. бр. 71909, којим је тужиоца ослободило од плаћања допунске преносне таксе за 1924 и 1925. годину у суми од 54.960 динара«.

Као што се из ова напред три изложена случаја види, државни Савет је у прва два фингирао као касациони суд по фискалним кривицама, а у трећем, као највиши управни Суд по чистом административном спору. У прва два случаја је државни Савет радио по специјалном закону, Царинском Закону. По одредбама тога специјалног закона, фискалне кривице се извиђају и суде од специјалних управних органа, у првом степену царинарница, у другом степену Министара Финансија. Над тим органима као касациона власт стоји државни Савет, који је по напред поменутом закону надлежан да решава по жалбама противу решења министра Финансија. У оба ова случаја је Државни Савет, схватајући правилно своју улогу, поступио као касациона власт по одредбама специјалног царинског закона. Као такав, он има само да пази на тачну примену формалног и материјалног права не упуштајући се у саму садржину суђења. Овом приликом, у оба ова случаја, Државни Савет је поништио решења Министра Финансија зато што прописи ни материјалног ни формалног права нису били тачно примењени.

У трећем случају, Државни Савет је радио у улози врховног управног суда по закону о Државном Савету и управним судовима. У овом случају поништио је акт управне власти, гесп. Министра Финансија, у смислу чл. 34. зак. о Државном Савету и управним судовима зато што је решење управне власти било противно закону. Мишљења смо, да су све три одлуке државног Савета правилне и саобразне закону и постојећим административним прописима, и надамо се, да ће оваква јудикатура Државног Савета бити од велике користи по тумачење и развој нашег административног права.

Д-р Д. Д.

Мусолинијево социално законодавство

Између фашистичких закона задњег времена, који већином имају јако изражен карактер »борбених закона« (Kampfgesetze), нарочиту пажњу привлачи закон »о правној дисциплини у колективним односима рада« од 3 априла 1926. год. и краљевски декрет од 1 јула 1926 год. који тумачи и детаљише тај закон. Супротно осталим фашистичким законима, чији је главни циљ сузбијање политичких противника, средством укидања уставних гаранција и применом драстичних мера судских и административних, закон »о правној дисциплини у колективним односима рада« има много већи замах и може бити много дужег века но што фашистички борбени закони, чак и дужег него сама фашистичка диктатура, јер је један озбиљан покушај да се уведе за решавање сукоба између рада и капитала *у место насилних — правна средства.*

Горњи је закон подељен на три главе. Прва потанко регламентираше услове правне потврде синдиката радника и послодаваца. И ако поред ових потврђених синдиката могу постојати *de facto* и други синдикати, њихов социални значај је раван нули услед оних привилегија, које закон даје потврђеним синдикатима (асоциацијама).

Асоциације могу бити комуналне, департаманске, провинцијалне, регионалне, интер-регионалне и националне. За оснивање у дотичном подручју асоциације послодаваца потребан је приступ истој послодаваца, у чијим је предузећима запослено најмање $\frac{1}{10}$ свих радника дотичне гране у том подручју. Тако исто за оснивање једног радничког синдиката потребно је, драговољно уједињење бар $\frac{1}{10}$ свију радника запослених у дотичној грани на територији комуне, департамана и т. д. Под истим условима се оснивају асоциације лица, која се баве одређеним занатом или професијом.

Створени на овај начин синдикати могу бити потврђени краљевским декретом на предлог надлежног министра по његовом споразуму са министром унутрашњих дела. Исти декрет потврђује статуте синдиката и наређује публикацију у званичном листу (чл. 4). Потврђене асоциације се сматрају као правне личности и заступају *све раднике и послодавце* дотичне гране и дотичног подручја *независно од тога да ли су се придружили тој асоциацији или нису.* Ови синдикати имају право

опорезивати све раденике односно све послодавце и тај се порез наплаћује на исти начин као и комунални прирез. Она лица која нису чланови синдиката иако плаћају порез, немају право учешћа у избору органа асоциације и уопште у њеној делатности (чл. 5). При томе не треба губити из вида, да према декрету од 1 јула 1926 год. није свакоме отворен улаз у синдикат, јер за то су потребни докази *доброг владања моралног и политичког у смислу националном.*

Асоциације се могу ујединити у федерације, а исте — у конфедерације. Те организације вишег степена такође захтевају потврду од стране владе и уживају монополни положај, јер званична потврда не сме да буде дата конкурентним федерацијама и конфедерацијама. Јерархију крунишу националне конфедерације радника и националне конфедерације послодаваца у појединим привредним гранама. Забрањено је потчињавање синдиката федерација и конфедерација асоциацијама међународног карактера.

Надзор над синдикатима према њиховом подручју припада префекту и провинциалном савету или ресорном министру.

На челу синдиката се налазе изабрани председник и секретар. Избор председника и секретара националних, интеррегионалних и регионалних синдиката захтева одобрење власти које се даје у облику краљевског декрета. Ово одобрење може бити повучено у свако доба. Председника и секретара потпомаже нарочити извршни одбор, али ресорни Министар по споразуму са министром унутрашњих дела има право да привремено (најдаље за годину дана) растури одбор и да усредсреди целу власт у рукама председника и секретара синдиката, а у озбиљним случајевима — да да ванредна пуномоћија једном комесару одређеном за управљање синдикатом. У важним околностима краљевским декретом може бити чак опозвана потврда синдиката.

Најважнија функција синдиката јесте закључење колективних (тарифних) уговора о раду. Ти уговори важе за све раденике и послодавце из дотичне гране, ма да нису чланови тог синдиката.

Забрањене су асоциације војника и чиновника судске и административне струке, професора високих и средњих школа и уопште чиновника министарства унутрашњих дела, ино-

страних дела и колонија. За остале државне чиновнике и чиновнике самоуправних тела важиће нарочита правила.

Приказани део закона иако директно не ствара, ипак изазива појављивање у свима гранама индустрије, трговине, занатске и професионалне радности привилегисаних синдиката, који имају извесну власт не само над својим члановима, који су њима слободно приступили, но и над свима који су запослени у дотичној грани. Дакле, по своме карактеру ови су синдикати ближе принудним териториалним самоуправним телима, као општине, него слободним удружењима. Са друге стране они подлеже будном надзору администрације, која располаже свима средствима за спречавање њихових противудржавних акција. Нарочито закон искључује из синдиката све »антинационалне елементе« и предузима мере да паралише штетан утицај међународних синдикалних организација.

Наведени рад законодавца око организације званичних синдиката спрема терен за ублажавање класне борбе, за забрану тако опасних по државу и друштво средстава борбе, као што су штрајк и локаут, и за *судско решавање свију сукоба између рада и капитала*. Нормама, које теже остварењу овог циља, су посвећене друга и трећа глава овог закона.

Према овом закону за све спорове потекле из колективних уговора или других постојећих правила или из захтева о измени услова рада надлежан је апелациони суд, који решава у својству арбитражног суда ако се странке не сложе у погледу изабраног суда. У овом циљу ствара се код сваког апелационог суда засебно одељење од три судија којима се према потреби додају два грађанина стручна у питањима рада и производње. Ове судије-грађане бира за годину дана у напред председник апелационог суда из списка, који се саставља сваке друге године.

Томе суду не могу тужити нити бити тужени поједини радници или послодавци, но само потврђени синдикати који у дотичном подручју заступају све раденике или послодавце. С тога и пресуда тога суда сматра се као обавезна за све заступљене раденике и послодавце те се објављује у званичном листу. Пресуди предходи покушај измирења парничара од стране председника апелационог суда. Осим тога ако дотични синдикати улазе у федерацију или конфедерацију или ако постоји један мешовити централни орган, у којем су заступљени

дотични раднички и послодавачки синдикати, они не могу поднети суду тужбу пре него што изведе покушај наведених виших органа да дође до равнања. Против пресуде арбитражног суда може се жалба изјавити касационом суду.

Трећа глава закона забрањује штрајкове и локауте и прети за прекршај те забране послодавцима глобом од 10.000 до 100.000 лира, а радницима и чиновницима глобом од 100 до 1000 лира. Штрајк у државним предузећима и предузећима важним по цело друштво кажњава се према улози кривца, затвором од 6 месеца до 2 године и привременим губитком грађанске части. Лица, која се налазе на челу горњих предузећа а која обуставе њихов рад без оправданог разлога, имају искусити затвор са губитком грађанске части и глобу. За квалифициране случајеве наведених деликата закон изриче затвор до 7 година и сталан губитак грађанске части.

Дакле, овај закон апсолутно забрањује под претњом строгих казни локауте и штрајкове, који су сада обично средство класне борбе између радника и послодаваца, а од којих штрајк понекад служи и као средство револуционарне борбе пролетариата против данашњег политичког и социалног уређења. Спорове између рада и капитала овај закон упућује на решавање државних судова, ако не дође до састава избраног арбитражног суда. Интересе странака пред судом заступају потврђени од стране владе синдикати радника и послодаваца.

Излишно је говорити о огромној материјалној и моралној штети, коју чине друштву штрајкови. Скорашњи је штрајк рудара у Енглеској према изјави у парламенту министра трговине у новембру 1926 год., већ тада, т. ј. до потпуне његове ликвидације оштетио земљу са 300 милиуна фунти. Исте економске последице може допринети и локаут, ако прекид рада у предузећима траје дуго. Али изгледа да је морална штета од штрајкова и локаута још много већа, јер заоштравају класне супротности, хране класну мржњу и поткопавају националну солидарност. Ортодоксни марксисте сматрају да су ове појаве неизбежне и чак жељене чињенице, које прате увек друштвени напредак и воде диктатури пролетариата и потпуном ослобођењу радничке класе. Али за оне који су уверени да постоји финална солидарност интереса појединих класа (а таквих сада има и између социалиста) и да је могућно пребродити класне су-

протности узајамним попуштањем и промишљеним социалним реформама, — штрајкови и локаути су исто тако један варварски начин решавања класних сукоба, као што је рат варварски начин решавања међународних спорова, и револуција, по крилатом изразу Жореса, један варварски начин прогреса.

Али наравно, проста забрана штрајка не би била решење тога питања. У првој, а делимично и у другој половини XIX века у многим државама штрајк је био забрањен под претњом тешких казни, али свуда радничка класа, пошто није имала друга средства за одбрану својих интереса, служила се штрајком, као *ultima ratio*, не обзирујући се на казне и подносећи жртве док није извојевала слободу штрајкова, као нарочито јавно право. Али горенаведени закон не само забрањује штрајкове и локауте. Затварајући ова врата он отвара друга: ствара могућност судске интервенције. Да ли је то један стваран излаз, да ли могу радници и чиновници наћи на овом путу правичну заштиту својих интереса? — На ово ће питање одговорити блиска будућност и од тога одговора ће зависити судбина социалног опита Мусолинија. Његов закон се може јавити као просто средство борбе против радничке класе, но он може отворити једну нову етапу у историји међукласних односа.

Критичари овог закона (на пр. *Italiens у Europe Nouvelle* № 445) мисле да државна арбитража у случајевима акутних социалних сукоба не може да буде беспристрасна и да ће се национални интерес, који мора бити меродаван, идентификовати са интересима послодаваца и капиталиста, чије је благостање везано за економски развитак земље, док ће задовољење захтева радника и чиновника довести поскупљавање производње и створити за италијанску индустрију неповољне услове у погледу конкуренције на светској пијаци.

Овај приговор није оправдан. Он ћути о томе што ће се арбитража поверити не држави но независном суду (наравно, с овог гледишта нарочито су неопортуне фашистичке мере, које ограничавају судску независност); у њему се чује одјек марксистичке доктрине да је свако правосуђе класно. У ствари то није тако и судије културних земаља су умеле да заштите правичне интересе радника против послодаваца у колико су имали основа у закону (напр. у парницама о накнади штете, нанете раднику у току рада и т. д.). Умеће правично решавати и социалне конфликте, тумачећи савесно и саобразно закону

колективне уговоре. Могуће су поједине неправичности али то није аргумент против целе институције, као што поједине погрешне пресуде нису аргумент у прилог укидања кривичног поступка, дакле враћања самовољи и крвној освети.

Интересантно је, да покушај да се уклони самовоља (штрајк и локаут) из међукласних односа долази готово у исто време као и озбиљан покушај да се уклони самовоља (рат) измеђународних односа интервенцијом Лиге Народа и сталног Суда Међународне Правде и да иницијатор тог првог покушаја јесте Мусолини — непријатељ Лиге Народа и импулсиван политичар, кога упоређују са царом Виљемом II. Примедбе, које се чине против организације обавезне међукласне арбитраже по своме духу су сличне са приговорима против Друштва Народа. Овде веле да ће арбитражни судови бранити *per fas et nefas* интересе капитала, тамо — да је Лига Народа у ствари један инструмент којим се служе велике силе победиоци за учвршћавање свога господарства над побеђеним и малим народима. Али ни ова нити она институција не смеју се оцењивати *Sub specie aeterni tatis*, него са историјског гледишта ; важно је да под извесним околностима су кадре постати етапе у процесу савлађивања варварства и развитка културе.

Постоји још једна тешкоћа коју има да савлада арбитражни суд у парницама између радника и послодаваца. У колико ће се спор водити око *тумачења колективних уговора*, суд ће вршити своју обичну функцију примене законских и уговорних норма. Али нови закон му ставља у дужност и *формулисање нових услова рада* на основу измирења правичних интереса послодаваца и радника и одбране виших интереса производње. У овом случају функција суда није *примена постојећих норма*, него *стварање нових*, полазећи од најопштијих принципа, проглашених законом. Дакле овде се отвара суду ново поље за рад, пуно стварања, али у исто време пуно опасности, оно поље, на које је у задње време звала уопште судије *школа слободног права*. Ту је још једна тачка додира између међукласних и међународних арбитражних судова и других арбитражних институција. И овде и онде постојеће норме се показују недовољне и непотпуне ; и овде и онде интереси, који се сукобљавају, захтевају измирење и стварање норме, која ће важити за идуће време ; и овде и онде арбитража, мора полазити од општих идеја правичности и целисходности.

Наши судови, у току два последња века су се одучили од ове методе решавања спорова, али раније они су се примењивали на обичне грађанске парнице. Сетимо се јурисдикције римских претора и енглеских courts of equity. У своје доба они су уклонили многе неправичности и створили нове савременије системе приватног права. Дакле постоји могућност да ће међукласни арбитражни судови послужити измирењу класа и стварању новог социалног права.

Према томе идеја приказаног закона — стварање институције за судско решавање класних сукоба јесте смела и корисна, али њено остварење није ни мало лако, јер поред природних тешкоћа, које се налазе на њеном путу, на жалост, сам закон има таквих особина, које те тешкоће удвостручују. Закон Мусолинија поред укидања штрајкова и локаута тежи још другом пролазном, чисто политичком циљу — потчињењу радничких и послодавачких синдиката фашистичкој диктатури. Одавде вештачко ограничење лица, која могу и хоће постати чланови и суревњиви надзор власти. Ове особине званичних синдиката ни мало нису способне за придобијање поверења радничке класе, које обично уживају слободни синдикати. Дакле може се десити да ће се неповерењу према арбитражном суду придружити неповерење странака према својим заступницима пред судом. Ако тај закон хоће да постигне свој социални задатак — стишавање класних борба — та његова мана мора бити уклоњена јер јустиција потпуно остварује свој узвишени циљ само онда, када она као жена Цезара стоји изнад сваке сумње.

Л. Таубер

Бугарски избеглички зајам

Бугарска се преко свога отправника послова у Берну 1926. год. обратила Генералном Секретаријату Друштва Народа, дугом нотом, излажући велике патње, 24.000 незбринутих избегличких породица. Оне би се могле збринути, вели се у ноти, само помоћу једног зајма, од најмање три милијона фунти стерлинга, од тога би по око 70 фунти стерлинга припало на сваку породицу, а остатак би се употребио на исушење мочвари, крчење шума и т. д. и у опште на припрему земљишта на коме би се избеглице настаниле.

Бугарска Влада на име аванса тражи најмање један милион фунти стерлинга, да би се отпочело одмах са смештајем избеглица, а за спровођење зајма препоручује своје унутрашње институције, као и предлагање да се избегне »компликован контролни апарат« који би био »необично скуп« и »одлагао организацију послова«. Поред тога, већ сада »Бугарска Влада сматра, да би било корисно, да се један део зајма остави без претходне намене . . .«

Главни је Секретаријат Друштва Нација, већ 4. маја 1926. год. преко г. *Ж. Авеноча* одговорио бугарском отправнику полова у Берну, да је примио ноту к знању, и да ће ово питање бити уведено у дневни ред за мајски састанак, друштвеног Савета, када ће се састати и Финансиски Комитет. На своју руку и без овлашћења од стране Савета, Генерални Секретаријат прима сугерисање Бугарске Владе и да би Савет био у стању да боље оцени могућност закључења зајма, дате су потребне инструкције г. *Шарону*, члану друштвеног Генералног Секретаријата у Угарској, да отпутује у Софију (око 8 маја) 1926. год.

Већ 31. маја 1926. год. г. *Шарон*, пошто је посетио Софију, био је у стању да поднесе Генералном Секретаријату детаљан извештај о општем привредном и финансиском стању у Бугарској.

Извештај г. *Шаронов* је необично дуг. Он садржи тринајест поглавља, а свака је глава тако снажно поткрепљена статистичким податцима, да се човек мора у чуду питати, кад пре г. *Шарон* научи бугарски језик и сазнаде где све треба и како тражити, у колико је потребно поднети тачне податке Друштву Нација.

Ми ћемо ићи истим редом којим и г. *Шарон* у своме извештају.

I. Број избеглица које треба сместити.

Од 1913. до 1925. год. избеглица искључиво бугарске народности било је и то : 51.931 породица које сачињавају 83.155 људи, 67.716 жена и 70.320 деце. Свега 221.191 лица. Од тога броја, способних лица за рад има 115.782. Кад се од овог броја одбију већ смештене избеглице од стране Бугарске Владе, онда остаје 60.360 лица или 30.180 породица способних за рад, које треба сместити на село, и 10.000 лица или 5.000 породица које треба сместити у варош.

II. Русџ и Јермени.

Јермени, којих има 8.616 нису радници, већ занатлије, трговци и др. А руса има 11.918 који неуредно и нередовно раде, те их послодавци нерадо употребљавају за рад. Од ових две категорије избеглица, има око 7.500 беспосличара. Њих Бугарска Влада не намерава настањивати.

III. *Могућност будућих имиграција.*

Извештај не предвиђа имиграцију из наше Краљевине. Она је међутим могућа из Румуније (која је задржата) и из Грчке (која не престаје). Рачуна се да може још доћи из иностранства 2000 бугарских породица у Бугарску.

IV. *Цена смештаја.*

По 50.000. — лева узетих као минимум за смештај и кад се узме у обзир да је велики број избеглица већ у неколико збринут али недовољно, онда на оно 33.000 породица, треба издати за разне потребе око смештаја 1.088 милијона лева, што по курсу од 670, лева за једну фунту стерлинга, износи у округлој цифри 1.625.000, — фунти стерлинга.

За 5.000 породица у градовима треба издати највише 150.000, — фунти стерлинга, што за обе врсте смештаја чини укупно 1.800.000, — фунти стерлинга, рачунајући на сваку породицу смештену на селу по 49, фунти а за сваку породицу смештену у вароши по 30 фунти стерлинга.

V. *Петребна земља за смештај једне породице.*

Ако би се одредило за сваку породицу по 25 ари, онда би за смештај свих избеглица узетих овде у обзир, требало, 1.320.000 ари.

VI *Земља којом се може располагати.*

Дикрекција непокретних добара у Бугарској не ставља избеглицама добру земљу на расположење, већ на против, веома рђаву, коју треба дугим радом и трудом, уз скупа новчана средства, обрадити и довести у продуктивно стање. Такве земље има око 1.568.971 ари, од којих је : 210.000 ари под барама, 258.971 ари земље која је припадала грчким емигрантима, 60.000 ари земљишта под шумом, 480.000 ари државних и општинских шума, 350.000 ари земље која је напуштена од турских поданика, 65.000 слободне земље која припада држави, 45.000 ари слободне земље која се може од наших и румунских поданика купити, пошто је иста напуштена и 100.000 ари општинских попаша (утрина).

Са 75.000, — фунти стерлинга, колико би требало платити за ову земљу, у колико јој већ не припада, бугарска би држава постала свег овог земљишта сопственик.

VII. *План и довођење ове земље у исправно стање.*

За искрчивање и сечу шума на око 360.000 ари земље којом се може располагати, требало би исплатити око 125.000. — фунти стерлинга (81,360.000. — лева).

За исушење бара на 210.000 ари земље, потрошило би се око 225.000. — фунти стерлинга (150.000.000 лева).

Саобраћајна средства : израда жељезничких линија Раковски—Мастанча и Лађене—Неврокоп коштала би око 300,000.000. — лева или око 450.000. — фунти стерлинга.

VIII. Предложени приходи који би служили као залога за зајам.

а) Хипотека на првом месту на имањима овако збринутих бугарских избеглица ;

б) Слободан вишак од пореза на дуван ;

в) Слободан вишак од таксених марака ;

г) Порез на жижице.

Према извештају и податцима добивеним од стране бугарског Министарства Финансија, приход би од ова три државна пореза био следећи :

	Предвиђања			Остварени приходи	
	1924-25	1925-26	1926-27	1924-25	1925-26
	У милијони лева				
Трошаринске марке	560	620	750	573,3	632,2
Таксене марке	270	420	410	399,7	407,2
Жижице	85	110	110	100,8	109,2
				1.073,8	1.148,6

У фунтама стерлинга 1,600.000,— 1,700.000,-

Ништа се не говори о слободном вишку од пореза на дуван, нити о буџетским предвиђањима и остварењима тих предвиђања по овом порезу !

Судећи по овим податцима, изгледа, да је финансиско и буџетско стање у Бугарској сјајно, јешто се не само предвиђања остварују, већ има чак и буџетских вишкова !

Пошто су ови буџетски приходи већ раније били заложени, то се предвиђа систем којим би се омогућило исплаћивање, из овако заложених прихода, анuitета држаоцима обвезница овог последњег зајма.

IX. Државни дуг.

I Спољни дуг.

а) Консолидован :

	Првобитни износ	Остатак на дан 31. марта 1925.
1. Зајам 6% 1892, зл. франака.....	124,962.500	7,566.500
2. Зајам 5% 1902, зл. фр.....	106,000.000	86,750.000
3. Зајам 5% 1904, зл. фр.....	99,980.000	85,025.000
4. Зајам 4½% 1907, зл. франака.....	145,000.000	132,282.500
5. Зајам 4½% 1909, зл. фр.....	100,000.000	88,246.500
6. Зајам 4¾% 1909, фр. фр.....	82,000.000	78,783.951
Г. Дуг од окупације бивше Ист. Румелије рубаља	10,618.250	3,618.250

8. Дуг од репарација (чл. 121. Нејског Уговора), зл. фр.	550,000.000	618,783.281(?)
9. Трошкови око окупације (чл. 133. Нејског Уговора), зл. фр.	25,000.000	21,898.427
10. Зајам 6½% 1923. год. ради регулисања дугова који потичу од пресуда мешов. арбитражних судова, фр. фр.	22,942.500	22,942.500
б) <i>Не консолидован</i>		
11. Дуг Париској и Низоземској Банци због аванса на подлози благајничких бонова 1912—1913. са интересом до 1922. год., фр. фр.	116,220.000	81,080.000
12. Дуг дисконтном друштву из Берлина :		
а) Аванс од 150.000 франака на приход бугарског зајма од 1914. год. франака 500,000.000, фр.	150,000.000	150,000.000
б) Аванс од 97,500.000 марака на приход од истог зајма, марака.	97,500.000	97,500.000
13. Дуг жељезничкој компанији линија Солун—Цариград. Благајнички бонови са интересом до 1932, фр. фр.	27,500.000	25,500.000
14. Дуг Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, сходно споразуму од 26. септембра 1923. год., зл. фр.	14,700.000	6,384.945
II. <i>Унутрашњи зајам.</i>		
а) <i>Консолидован дуг</i>		
15. Зајам 6½% 1914, лева.	85,366.300	74,956.300
16. Зајам 6½% 1921, лева.	171,916.700	157,387.900
17. Зајам 6% 1923. сходно грчко-бугарској конвенцији о емиграцији мањина, лева	29,414.000	29,414.000
б) <i>Не консолидован зајам</i>		
18. Земљорадничкој бугарској банци, лева	—	3,897.558
19. Бугарској народној банци (инфлација) лева	—	5.002,537.668
Скупа лева унутрашњег зајма		5.278,193.426

X. Суме које се имају годишње исплаћивати у циљу отплате

државног дуга за године 1925—1926 до године 1945—1946.

Ове отплате израчунате су за сваку буџетску годину и то : 1926-27. у фунти стерлинга оне би износиле око 988.500. — док би последње године износиле у фунтама стерлинга око 2.667.000.

XI. Буџет.

г. Шарон је изложио веома детаљно стање државних расхода и прихода у Бугарској почев од 1924-25 и 1925-26 буџестке

године па до буџетских предвиђања за 1926-27. год. Тако је нашао :

	Буџетска година		Предвиђања за буџетску
	1924-25	1925-26	годину 1926-27
Приходи	6.858,031.505	6.355,291.723	6.924,000.000
Расходи	5.898,953.834	6.444,617.236	6.924,000.000
Вишак	959,077.671	—	—
Мањак	—	89,325.513	161.270

XII. Народна Банка.

г. Шарон у најкраћим потезима излаже састав и механизам Бугарске Народне Банке, који је познат из уџбеника политичке економије. Основан капитал је 500 милијона лева. Она је државна банка. Она је на дан 31. марта 1926. год. узајмила била држави 4.602 милијона лева (законски максимум је 4.700 милијона лева). Метална подлога је 59 милијона лева не валоризованих. Она врши есконтне послове као и главни је државни касир.). У свему осталом је слична са осталим емисионим банкама, с том разликом, што је у њој сконцентрисано тржиште страних девиза.

XIII. Статистике

Најзад следују статистике, веома комплетне и прилично непознате код нас.

Тако, 1926. год. величина Бугарске била је 103.146 км², а становништва је било 5.081.700, што чини на км² 49 становника.

Спољна трговина : 1925. Извоз 5,642.466.000. Увоз 7,291.341.000 лева што значи да је увоз био већи од извоза за читавих 1.648.875.000 лева.

Производња :

а) пољопривредни производи :

	хиљада квинтала :			
	1922.	1923.	1924.	1925.
Жито	8.863	7.929	6.721	13.510
Кукуруз	4.157	5.532	6.288	7.152
Друга жита	7.044	5.248	4.254	8.331
Дуван	263	539	491	488

б) угаљ (тона) извађено 1925 = 1,219.570.

Генерални индекс цена намирница, огрева, осветлења, одећа.

	1901—1910 = 100
1915	161
1921	2.537
1922	2.463
1923	3.275
1924	3.745
1925	3.185
1926 (јануара)	3.916

Ето шта је све г. Шарон за кратког свога бављења у Бугарској стигао да прикупи. Само сређивање ових података захтевало је бар онолико времена колико је г. Шарон у Бугарској провео. Ми наравно, и поред најбоље воље и одавања поште г. Шарону у погледу његових способности за овакве ствари, не можемо веровати, да је он стигао све ове податке и да провери. То материјално није било могуће. Међутим, г. Шарон, врло ретко се позива на бугарски извор. У свему осталом добија се утисак као да је г Шарон сам податке тражио по Бугарској.

По уобичајеној пракси, Савет Друштва Народа упутио је своје Финансиском Комитету целу ову ствар на разматрање и давање мишљења, који је и поднео извештај на дан 9. јуна 1926. год. Извештај овај црпи аргументацију и податке из раније наведеног извештаја г. Шарона, као и из прикупљених података од стране г г. Тихија и пуковника Проктера који су за рачун Међународног Бироа Рада ишли у Бугарску и тамо прикупили податке о избеглицама и условима рада. Друга обавештења дали су г. Буров, бугарски Министар Иностраних Дела и г. Асен Иванов гувернер бугарске Народне Банке. Извештај је необично повољан за Бугарску, ту је оптимистичких предвиђања, а нарочито му разлози за овакво становиште заслужују сваку пажњу.

»Комитет је, каже се задовољан великом користи коју би представљао смештај избеглица; а) умањујући тешкоће унутрашње политике, за коју избеглице још без средстава чине главни извор социјалне агитације; б) омогућујући побољшање спољних односа у којима проблеми које поставља издржавање ових избеглица, играју исто тако важну улогу; в) повећавајући економске изворе земаљске захваљујући продуктивном раду у коме би учествовало 60.000 радника (не рачунајући породице чија су они потпора), радници који су у првом реду способни за пољске радове а који су данас извор издатака а не богатства, као и омогућавајући, да се обради земља данас необрађена, али коју је лако учинити плодном и продуктивном; г) помажући бугарску владу да продужи дело обнове коју је већ предузела и чији су први резултати били стваран напредак остварен од пре три године у томе, што је остварена буџетска равнотежа и одржана монетерна стабилност; консолидовање овог рада био би најбољи начин да се поправи земаљски кредит«.

Комитет је мишљења, да би за све ово био довољан зајам од 2½ милиона фунта стерлинга највише. Помоћ би се дала земљорадничком становништву. Варошко пак становништво имало би се само збринути. У исто време, комитет тражи контролу ради утрошка зајма.

Што се гаранција за зајам тиче, Комитет предлаже у главном оне, које је у своје извештају г. Шарон навео.

На седници коју је Савет одржао 10. јуна 1926. год. прочитани је горњи извештај Финансиског Комитета, па је се г. Вандер-

велд (Белгијанац) необично ласкаво изразио о Бугарима. Он је подвукао политички значај овога зајма, поред његовог хуманитарног значаја. Пречистио је са тиме : да се зајам има искључиво употребити на збрињавање избеглица и то оних, чија је бугарска народност несумњива. Предложио је да се одобри одмах аванс од 400.000, — фунти стерлинга Бугарској Влади, па је у томе смислу донета и резолуција, која наглашава поред осталог нарочито потребу стриктне контроле над утрошком зајма. Савет је цело ово питање расправљао у присуству бугарског Министра Иностраних Дела г. *Бурова* и председника Финансиског Комитета г. *Дибоа*, који су Савету давали потребне податке и обавештења по предмету зајма.

Ни Међусавезничка Комисија, настављена у Бугарској, није заборавила да прихвати бугарско сугерирање за зајам. Она је донела одлуку 22. јула 1926. год. у којој изјављује да се слаже са планом који предлаже Савет за зајам и ослобађа за 50 година најдаље, од свога заложног права у корист поверилаца зајма, приходе од соли, алкохола, монопола жижица и све остале суме које буду предвиђене као подлога зајму.

И Репарациона комисија није пропустила да усвоји бугарски захтев за зајам. У закључку своје одлуке од 23. јула 1926. год. она изриком каже : »Бугарској Влади ће се дозволити, свакад за време трајања зајма, да поднесе Међусавезничкој Комисији захтев, којим ће тражити, да се у интересу стабилности размене, обуставе сасвим или делимично куповине девиза потребних за исплату репарација сходно протоколу потписаном 21. марта 1923. год«. Све ово наравно под условом : да Репарациона Комисија најдаље до 31. децембра 1926. год. прими извештај од Друштва Нација да је целокупни план, који је прихватила 10. јуна 1926. год. добио почетак извршења и да Бугарска Влада да пуни и без резерве пристанак на одредбе ове одлуке и додатка који се на њу односи. Тај додаток ближе одређује на који ће се начин извршавати будућа размена (предвиђа на пр. Комитет од три лица са изванредним властима) Тако, Бугарска је и код Репарационе Комисије наишла у пуном смислу срдчан пријем.

Међутим, и Финансиски Комитет предао је Савету још један извештај, који носи датум 23. јула 1926. год. а саставио га је по саслушању представника бугарске (г. г. *Молова* Министра Финансија и *Иванова* гувернера Народне Банке) и представника, у Лондону наше Краљевине, Грчке и Румуније. Чехо-Словачки представник је био иста тако присутан. По излагању раније ситуације по овом питању, која је повољна за Бугарску, и о којој је било речи у извештају од 9. јуна 1926. год. препоручено је председнику Савета, да дозволи Бугарској Влади, одмах по верификацији званичних текстова који се на репарације односе, да отпочне преговоре са банкарима, како би добила аванс од 400.000 фунти стерлинга као и да се г. *Рене Шарон* наименује,

за време од три месеца, представником Друштва Народа ради контроле утрошка аванса.

Најважнији пак извештај Финансиског Комитета јесте онај, који носи датум 6. септембра 1926. год. и који је донесен после дуге дискусије, у којој су једним делом узели учешћа и представници Бугарске (г. г. *Молов* и *Иванов*), наше краљевине (г. *Јовановић* посланик у Берну), румунски (г. *Комнен*, посланик Румуније у Берлину), грчки (г. *Какламанос* посланик грчке у Лондону) и г. *Рене Шарон* наименовани друштвени представник при утрошку аванса од 400.000 фунти стерлинга.

Председник Финансиског Комитета проверио је званично текстове Репарационе Комисије у Бугарској и нашао да су у исправном стању. Дакле, по препоруци Финансиског Комитета, председник друштвеног Савета је овластио Бугарску Владу да отпочне преговоре са банкарима, како би добила аванс од 400.000, — фунти стерлинга на рачун пројектованог зајма, и Бугарска Влада је у Лондону 25. августа 1926 год. закључила у томе циљу споразум са енглеском Народном Банком. г. *Шарон* је постављен за комесара у Софији за време од три месеца, почев од 1. августа 1926. год. како би водио контролу над утрошком аванса.

Што се контроле приликом утрошка зајма тиче, Финансиски Комитет је се саветовао са Бугарском и трима граничним земљама, па је нашао, да треба да предложи Савету следећи контролни систем : »Требало би да Савет призна трима граничним државама, друштвеним члановима, право да образују саветодавни комитет. Комитет би се састајао у Женеви или на другом месту, али не у Бугарској. Све три државе, или свака од њих појединачно, могле би тражити обавештења, или стављати примедбе било Друштву Нација или Комесару ; ови би чланови добијали примерке званичних докумената које би слао комесар Друштву Нација и који би имали везе са питањима за која би се изјасниле заинтересоване државе да их нарочито интересују. Ове би државе поред осталог примале све повремене извештаје комесарове. Све три државе, било појединачно или заједнички, имале би право, по или без претходног саветовања у саветодавном комитету, да упуте савету писмо по сваком питању које би их у смислу чл. 4. Пакта интересовало, и у овом случају, заинтересована би држава или државе, заседавале у Савету, у својству члана, приликом претреса сваког писма овакве врсте«.

Друга одредба из овог извештаја која нас нарочито интересује, јесте предвиђање како да се зајам утроши и избеглице сместе. У томе смислу, комесар се има придржавати следећих правила :

»Никакав издатак не треба да се дозволи у циљу нових настањивања избеглица на земљишту које не буде комесар огласио погодним за овај циљ с погледом на његову природу и положај у односу на границу. Земља која се изабере за нова

настањивања, треба у принципу да се налази на огромном растојању (50 километара) од свих граница граничних земаља. Само ће се изузетно од овог правила поступити у случају да је у питању смештај незнатног броја избеглица, или да треба сместити већи број избеглица у какав крај где би склоп земљишта сачињавао моћну природну препреку, пошто би се услов, који се има у виду, могао постићи а да не буде потребно стриктно се придржавати правила од 50 километара назначених мало више».

У вези примене ове одредбе, избеглице које нису пореклом из Румуније, могле би се у принципу сместити дуж Дунава, између Лома на запад и Свиштова на исток, па на исток од овог места у области која се граничи са севера линијом Свиштов—Бела, на речици Јентра.

Изрично су искључени издатци из овог зајма који би ишли на поправке или израду путева од стратегијског значаја.

После овог извештаја, 8. септембра 1926. год. потписао је протокол г. *Вл. Молов* бугарски Министар Финансија о бугарском избегличком зајму. Овај протокол, веома дуг и детаљан има 10 поглавља и обухвата у главном све раније изложено. Њиме Бугарска Влада, преко свога Министра Финансија, усваја све савезничке предлоге по питању избегличког зајма.

На четрдесет првом скупу Савета Друштва Народа, одржаном 7. септембра 1926. год. саопштено је члановима Савета, да је савет примио два извештаја Финансијског Комитета, као и протокол потписан од стране бугарског Министра Финансија г. *Молова* о којима је било раније речи. У исто време, прочитана су и писма која потичу од стране Румуније, Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и Грчке и односе се на »извесне погледе питања која нарочито интересују ове државе«, специјално у погледу контроле утрошка зајма. Приликом одлучивања по овом питању, Савет је позвао у заседање г. *Молова*, представника Бугарске, г. *Поспишила*, председника Финансијског Комитета, и представнике Грчке, Румуније и наше Краљевине г. г. *Какламеноса*, *Комнена* и *Јовановића*.

Известилац г. *Вандервелд*, Белгијанац, по уобичајеној пракси, прочитао је свој веома ласкав извештај по овом питању. Он налази да су сва претходна питања решена и да се може приступити реализацији аванса од 400.000, — фунти стерлинга од стране енглеске Народне Банке бугарској Народној Банци. Питање изградње жељезница, којим бе се унеколико одступило од постављеног правила — удаљености насеља од границе најмање 50 километара, остављено је за идућу сесију Савета.

Представници земаља које опкољавају Бугарску, на истом скупу изјаснили су се у главном *повољно* о бугарском захтеву за зајам. г. *Какламанос* ставио је примедбу само због одступања од утврђеног растојања од 50 километара рачунајући од граница Бугарске, услед изградње нове жељезничке пруге која иде у правцу грчко-бугарске границе. Г. *Јовановић*, у име наше др-

жаве, солидарисући се са грчким представником, усваја предлог да се Бугарској да зајам, под условима изложеним раније, нарочито у погледу контроле утрошка зајма, и подвлачи хуманитарни карактер целог овог посла.

Пошто је затим г. *Вандервелд*, закључујући дискусију истакао са задовољством повољно мишљење о зајму изражено од стране представника држава које се граниче са Бугарском и умирио представника Грчке на тај начин, што је питање које његову земљу интересује одложено до идуће сесије Савета, прочитао је предлог резолуције, коју је Савет примио. Ова резолуција је необично важна и у целини гласи.

»Савет,

»1. Прима знању извештај Финансиског Комитета од 23. јула 1926. год. на која даје свој пристанак; он је срећан што је сазнао, да је као последица мера предвиђених у истом извештају, било могуће добити аванс од 400.000, — фунти стерлинга за хитне потребе око настањивања бугарских избеглица.

2. Бележи и одобрава извештај Финансиског Комитета од 6. септембра 1926. год. који се односи на услове емисије и контролу главног јавног зајма у циљу извршавања плана за смештај примљеног од стране Савета 2 јуна.

3. Одобрава протокол који се подноси на потпис Бугарској Влади.

4. Одобрава нарочито систем контроле; детаљну спецификацију предмета на које се може зајам трошити; наименовање једног комесара; поступак који је био предложен од стране Финансиског Комитета и који је намењен да служи суседним државама или ма којој било од њих, да с једне стране даје обавештења или да достави примедбе комесару и да с друге стране, са или без претходног саветовања са саветодавним комитетом који заседава изван Бугарске обезбеди, да питања која их нарочито интересују, буду испитана од стране Савета, у коме ће, у овом циљу заседавати заинтересована држава или државе, сходно одредбама чл. 4. Пакта.

5. Наименује г. *Рене Шарона* на звање комесара, под условима предвиђеним у извештају, за време од две године, рачунајући од истека његовог привременог наименовања, т. ј. од 31. октобра 1926. год.

6. Изражава жељу, да се емитовање зајма крунише успехом и да план за смештај узмогне, од несретних и осиромашених избеглица, ради чије је помоћи намењен посао око смештаја, створи имућне бугарске грађане који се баве продуктивним пословима и да одмах исто тако допринесе економском развоју и политичкој сталности земље као и светском миру«. (в. *Plan. — Extrait du procès — verbal de la cinquième séance de la quarante et susième session du Conseil, tenue à Genève le 7 septembre 1926. — Résolution adoptée par le Conseil le 7 septembre 1926*).

Пошто је на четрдесет другом састанку друштвеног Савета, одржаном у Женеви 20. септембра 1926. год. питање жељезничке пруге Ласково—Мастанки решено на тај начин, што је представник Бугарске изјавио, да Бугарска Влада неће продужити изградњу ове пруге до грчке границе, и што се је представник Грчке задовољио овом изјавом, — то је у томе смислу донесена и резолуција. Тако је и ово прилично важно питање скинуто са дневног реда.

Најзад је и седма редовна Скупштина Друштва Нација, после извештаја привременог председника г. *Бенеша* и дискусије у трећој секцији, на дан 24. септембра 1926. год по овом питању изгласала следећу резолуцију :

»Скупштина

1. Је примила к знању са великим задовољством, да су преговори који се воде последњих шест месеца, успели, да Савет прими предлог о смештају од око 120.000 избеглица у Бугарској ;

2. Констатује са задовољством да је захваљујући авансу од 400.000, — фунти стерлинга дело смештаја већ отпочето ;

3. Изражава наду да ће се целокупна сума потребна за ову ствар и 2,225.000, — фунти стерлинга моћи уписати у блиској будућности. ;

4. Жели да изрази своју жељу о сјајном раду, који је извршио још један пут више Финансиски Комитет, по чијем је мишљењу план за смештај и био примљен од стране Савета и чије је дуго и изузетно искуство по оваквим радовима око обнове донело плодове у Аустрији, Угарској и Грчкој.

5. Изражава уверење да ће извршавање овога плана омогућити, не само да се утоле многи болови, већ још да се фаворизују економски и социјални поредак у унутрашњости Бугарске и учврсте и »побољшају политички односи Бугарске са суседним државама«.

Тако је, које благодарјећи акцији Бугарске и њених представника на страни, успело Друштво Нација, да под лепим формама и заогрнуто хуманитарним идејама спроведе нешто, чији ће резултати бојимо се, бити друкчији но што Друштво Народа замишља.

Д-р Видан Благојевић

Стање Народне Банке

Метална подлога и даље је у опадању. Сток девиза смањено се за десет милиона динара. Интервенција Народне Банке на домаћим берзама била је доста интензивна. Уосталом, у ово доба године обично је понуда слабија од тражње, а држава има могућности да свој депо знатно повећа, кад буде реализован нови доларски зајам. У првој половини маја то се

и догодило и на дан 15 о. м. депои на страни порасли су на 349,3 милиона.

Сума зајмова на менице износила је 1.103 милиона. Више се не смањује, али се и не повећава. Ревизијом кредита није се постигла скоро никаква уштеда, али се ипак очекује да ће бити одобравано и нових кредита и да се ствара једна резерва за сезонски кредит. Зајмови на залог опали су, за месец дана, са 21,6 милиона динара.

Државни дуг непромењен. Циркулација новчанца смањила се за 41,6 милиона. Обавезе по жиро рачунима повећале су се за 20,4 милиона.

У појединостима стање је било следеће:

АКТИВА

	31.-III 1927.	30.-IV 1927.	За месец дана + или —
МЕТАЛНА ПОДЛОГА:			
у кованом злату	87,4	87,5	+ 0,1
у кованом сребру	17,5	17,5	—
у строј монети	0,1	0,7	+ 0,6
у депоима на страни у разним валутама	300,1	290,2	— 9,9
Укупно	405,1	395,9	— 9,2
ЗАЈМОВИ:			
на менице	1.103,2	1.106,1	+ 2,9
на хартије од вредности	218,8	197,2	— 21,6
Укупно	1.322,0	1.303,3	— 18,7
ДРЖАВНИ ДУГ:			
рачун за откуп крунских новчаница	1.114,1	1.114,1	—
рачун привр. и сталне размене	321,3	321,3	—
по зајму на бонове обрт. капитала	966,3	966,3	—
по зајму на бонове по ванр. кредитима	2.000,—	2.000.—	—
Укупно	4.401,7	4.401,7	—

ПАСИВА

Главница Дин. 50,000.000 у кованом злату			
од ове уплаћено	30,0	30,0	—
Резервни фонд	9,71	9,71	—
Новчанице у течају	5.476,0	5.434,4	— 41,6
РАЗНЕ ОБАВЕЗЕ:			
по жиро рачунима	434,5	454,9	+ 20,4
по разним рачунима	266,0	160,0	— 106,0

ПРЕГЛЕД ШТАМПЕ

за месец март 1927 године

3. Драг. Савић. Бројно стање осуђеника у казним заводима у нашој Краљевини. Полиција, бр. 3-4.
4. Др. Гентнер. Инвалидски закон. Радн. Зашт. бр. 2.
5. Др. Коста Кумануди. О зајму Београдске Општине. Привр. Прегл. 13. III, 20. III и 27. III.
6. Др. Иво Тартаглиа. Савез градова. Банкорство, март.
7. Инж. Ал. Р. Ацовић. Проблем уличног застоја. Привр. Прегл. 13. III и 20. III и 27. III.
8. Др. Федор Никић. Значај обласних самоуправа. Лет. Мат. Срп. март 1927.
9. Ал. Вегнер. Задачи и средства обласних самоуправа. Лет. Мат. Срп. свеска 3.
10. Лазар Стипић. Финансијска криза Суботице. Југ. Лојд, 31. III.

Х. Економска политика

1. В. М. Видаковић. Економска потреба пожешко-ариљске котлине. Трг. Гл. 31. III.
2. Фран Подбрежник. Шта треба нашој привреди. Југ. Лојд, 27. III.
3. Лазар Стипић. Привредно стање и режим. Југ. Лојд, 27. III.
4. Метковић. Привр. Прегл. 27. III.
5. А. Баш. Истраживане канјунктуре. Југ. Лојд, 20. III.
6. Е. Деметровић. Криза конзума. Југ. Лојд, 17. III.
7. Пленарна седница Банатске Трг. Инд. и Зан. Коморе у Вел. Бечкерек. Трг. Гл. 18. III.
8. Ник. Станаревић. Економски преглед. Срп. Књиж. Гл. 15. III.
9. Е. Деметровић. Сушак. Југ. Лојд 13. III.
10. Економске прилике Чачка. Пр. Прегл. 13. III.
11. Др. М. Мирковић. Потреба једне

Војвођанске Коморе. Трг. Гл. 13. III.

12. Е. Деметровић. Нема привредне кризе. Југ. Лојд, 12. III.
13. Ст. Даниловић. Лек привредној кризи. Правда, 10. III.
14. Бољевац. Привр. Прегл. 6. III.
15. А. Николић. Привредна смотра. Радн. Покрет, јан. 27 г., фебр. 27 год.
16. Ј. Јакшић. Путеви благостања и културе. Радн. Покрет, ан. 27 г.
17. Лазар Стипић. Упропашћивање нашег привредног угледа у иностранству. Трг. Гл. 3. III.
18. Упоредна статистика о потрошњи дувана у нашој Краљевини, Време, 3. III.
19. Милутин Стакић. Економски Пр. Срп. Књиж. Гл. 1. III.

за месец април 1927 године

Г. Пољопривреда и шумарство

1. Др. М. Грковић. Стање сточарске производње у Бачкој области. Пољопр. Гл. бр. 5.
2. Љ. Прохаска. Пољопривредна криза, рефетат на Гл. Скуп. Срп. Агрон. Привр. Прегл. 3. IV.
3. Сл. Косић. Комунална политика нашега села. Савр. Општ. бр. 3/4.
4. Поморско рибарство у 1926 години (стат. под.) Трг. Гл. 5. IV.
5. Др. Грга Богић. О хлебу нашега сељака. Савр. Општ. бр. 3/4.
6. Конференција извозника јаја и живине (резолуција) Време, 6. IV.
7. Др. М. Мирковић. Стање аграрне индустрије у Војводини. Додат. Трг. Гл. 10. IV.
8. Др. Милан Костић. Обласне скупштине и пољопривреда. Земљор. Задр. март.
9. Милутин К. Месаровић. Пољопривредна криза. Привр. Прегл. 10. IV.

10. Поморско рибарство у 1926 г. Југ. Лојд 7. IV. (стат. податци).
11. Inž. Milenko Gavrilović. Le coton et son industrie en Yougoslavie. Rev. Econ. de Belgr. mars 1927.
12. Кап. Драго Микасовић. Наша рибарска власт. Југ. Л. 10. IV.
13. Ing. Aug. V. Neugebauer, La question des engrais artificiels dans le Royaume SHS. Rev. Econ. de Belgr. mars 1927.
14. Мил. Ст. Павловић. О напретку села. Привр. Прегл. 17. IV.
15. Dr. J. Butoras. Importance de l'élevage pour le commerce d'exportation du Roy. S.H.S. Rev. Econ. de Belgr. mars.
16. Др. М. Мирковић. Производња шећерне репе и њена прерада у нашој земљи. Трг. Гл. 17. IV.
17. Проф. О. Франгеш. Пољопривреда и међународна привредна конференција. Југ. Лојд 17. IV.
18. Инж. агр. К. Шоштарић-Писачић. Продукција фосфата. Југ. Лојд, 17. IV.
19. Драг. Лапчевић. Невоље нашега села. Трг. Гл. 19. IV.
20. Dr. A. Milares. Kmatijsko v delavni program ljubljanske oblastne skupštine, Slovenec 24. IV.

II. Индустија и рударство

1. А. Гасер. Испитивање брашна. Пр. Прегл. 24. IV.
2. Наше рударство : олово. Југ. Л. 10. IV., цинк, Југ. Л. 12. IV., бакар, Југ. Л. 24. IV.
3. Др. Милан Лазаревић. О заштити домаће индустрије. Трг. Гл. 10. IV.
4. Пословање Загребачке градске плинаре у 1926 г. (стат. под.). Југ. Лојд, 8. IV.
5. Др. Стева Поповић. Индустија Србије. Додат. Трг. Гл. 10. IV.
6. Драган Милићевић. Индустија Јужне Србије. Додат. Трг. Гл. 10. IV.

7. Пленарна седница Индустијске Коморе, Време, 9. IV., Трг. Гл. 9. IV.
8. Назадовање наше жељезне индустрије. Југ. Лојд, 1. IV. и 2. IV.
9. Инж. Црнековић. Наша плинска индустрија. Савр. Општ. бр. 3/4
10. Јосип Садлик. Спирит и погон. Југ. Л. 17. IV. и Ст. Максимовић у Трг. Гл. 20. IV.
11. С. Конфино. Оплемењавање угља Трг. Гл. 28. IV.
12. Текстилни Концерн Илића. Пр. Прегл. 24. IV.

III. Кредит и банке

1. Новчарство. Индустијски кредит. Југ. Л. 20. IV.

IV. Финансије : буџет, порези, валута

1. Prof. Dr. M. Nedeljković. Nouveaux emprunts d'investissement interieurs. Rev. Econ. de Belgr. mars 1927.
2. Мирослав Пиркмајер. Контне књ. и зарачунавање директних давков в Словенији. Пор. Служба, фебр. 27.
3. Ј. Ханс. Наше валутно питање. Југ. Лојд, 12. IV.
4. Ј. Курило. Самоуправни приходи и расходи у нашој Краљевини. Пореска Служба, фебр. 27.
5. Др. Иво Белин. Зајмови у иностранству. Тргов. Гл. 10. IV.
6. Фонд ратне штете у 1926 години (стат. податци). Полит. 5. IV.
7. Пан. На помолу зајмова. Полит. 2. IV.

V. Трговина и царине

1. Пленарна седница Београдске Трговачке Коморе. Трг. Гл. 1. IV. и 2. IV., резолуције у дн. лист. од 2. IV.
2. Пленарна седница Трг. Инд. Коморе за Јужну Србију. Полит. 2. IV.

3. Пленарна седница Трг. Зан. Коморе у Новом Саду. Време, 4. IV.
4. Наш увоз за месец јануар 1927 године. Трг. Гл. 3. IV. и Привр. Прегл. 3. IV.
5. Скупштина кожарских трговаца. Трг. Гл. 5. IV.
6. Наш извоз у 1926 г. (од 94,8 до 23,8 мил. дин.). Привр. Прегл. 10. IV. и 17. IV. (до 14,9 мил.).
7. L. Taubert. La valorisation des bilans de nos Sociétés. Rev. Econ. de Belgr. mars 1927.
8. Александар Јаковљевић. О застарелости из чл. 56. и 57. Царинског Закона. Пр. Прегл. 10. IV.

VI. Саобраћај, тарифе

1. Dr. Ivo Bélin. La marine marchande en Yougoslavie. Rev. Econ. de Belgr. mars 1927.
2. Наша железничка мрежа. Југ. Л. 24. IV.
3. A. Šenšin. La régularisation de la Drina et son importance économique. Rev. Econ. de Belgr. mars 1927.
4. Л. Стипић. Важан узрок поскупљивању. Трг. Гл. 16. IV.
5. A. Šenšin et A. Makalinsky. Notre réseau fluvial et son importance. Rev. Econ. de Belgr. mars 1927.
6. Инж. Ал. Р. Ацовић. Проблем уличног застора. Пр. Прегл. 10. IV., 17. IV.

VII. Занат и кућевна радиноост

1. Закључци обртне секције Загр. Трг. и Обрт. Коморе. Југ. Лојд 2. IV.
2. Закључци Савеза хрватских обртника. Обзор, 14. IV., Југ. Лојд, 13. IV.
3. Београдска Занатска Комора из

извештаја. Време 17. IV., Југ. Лојд 17. IV., Пр. Прегл., 24. IV.

VIII. Радничко законодавство

1. Мих. В. Шћекић. О порезу телесних радника. Пор. Служба, фебр. 27. год.
2. Мирко Ал. Гавриловић. Болесничке благајне. Пр. Прегл. 3. IV.

IX. Социјална и комунална политика

1. Б. Максимовић. О изједначењу нашег општинског законодавства. Савр. Општ. бр. 3/4.
2. Др. К. Кумануди. Главне црте реформе Закона о општини београдској. Савр. Општ. бр. 3/4.
3. Уредба о обавезном прегледу мушкараца пре ступања у брак у Загр. области. Време 7. IV.
4. Др. Ст. Иванић. Здравствене станице. Савр. Општ. бр. 3/4.
5. Ед. Ерио. Неколико погледа на општинско уређење. Савр. Општ. бр. 3/4.
6. Г. Давидовић. Незапосленост банковних чиновника. Југ. Л. 9. IV.
7. Емил Винц. Модерна општина. Савр. Општ. бр. 3/4.
8. Др. Сима Петровић. Општина и санитет. Савр. Општ. бр. 3/4.
9. Ж. Живковић. Обласне штедионице. Правда 14. IV.
10. Др. М. Богдановић. Град Загреб. Савр. Општ. бр. 3/4.
11. Др. Војислав М. Радовановић. Скопље. Савр. Општ. бр. 3/4.
12. Инж. В. Ђ. Јовановић. Неке неправилности у наплаћивању електричне енергије у Београду. Пр. Прегл. 17. IV.
13. Кад ће Београд имати довољно воде (сада има 22,000.000 литара на дан). Полит. 18. IV.

Власник за Друштво, Председник
Милић Радовановић
Јованова, 77

Одговорни уредник
Никола Станаревић
Цар Урошева ул. 17

Набавка цигарпапира

Управа Државних Монопола набавиће путем прве оферталне лицитације која ће се одржати на дан 24. јуна 1927 год. у 11 часова у канцеларији Управе:

43.270 риса цигарпапира II врсте формат 67/94 см. (један рис 700 табака).

Услови, као и сва остала обавештења могу се добити у канцеларији Економног Одељења сваког радног дана од 8 до 12 часова.

Из канцеларије Управе Државних Монопола ЕМБр. 8762 од 18. маја 1927 године у Београду

Набавка жижица

Управа Државних Монопола набавиће путем оферталне лицитације, која ће се одржати на дан 27. јуна 1927 године у канцеларији Управника Државних Монопола у 11 часова:

28,500.000 кутија шведских жижица.

Услови, као и сва ближе обавештења могу се добити у канцеларији Економног одељења сваког радног дана од 8 до 12 часова.

Право учешћа имају и страни понуђачи.

Из канцеларије Управе Државних Монопола ЕМБр. 9418 од 20. маја 1927 године у Београду.

HRVATSKO-SLAVONSKA ZEMALJSKA
HIPOTEKARNA BANKA

ZAGREB
Zrinjski Trg 7

*Podružnica: OSIJEK, ugao Trg Kralja Petra broj 8
i Štrosmajerove ulice broj 1*

*Osnovana godine 1892. — Uplaćena dionička glavica Din. 60,000.000
Pričuve Din. 23,000.000*

BANKOVNI ODIO

Inostrani odio koji pruža osobite polakšice našim iseljenicima u Sjevernoj i Južnoj Americi, kao i u svim drugim prekomorskim krajevima. — Devizni odio kupuje i prodaje uz najpovoljnije uvjete devize i valute, te izvršuje doznaku istih u sve države najbrže

OVLAŠTENI HIPOTEKARNI ODIO

Podijeljuje hipotekarne i amortizacione zajmove na nekretnine. — Izdaje 4½% založnice koje uživaju pupilarnu sigurnost i jamčevnu sposobnost.

UKAMAĆUJE ULOŠKE NAJPOVOLJNIJE

ФИЛИЈАЛ

ПРАШКЕ КРЕДИТНЕ БАНКЕ
У БЕОГРАДУ

у сопственој згради на углу Краља Милана и Сремске улице
ЦЕНТРАЛА У ПРАГУ

Акц. Капитал Кч 100,000.000 - Рез. фондови Кч 67,000.000

Филијале у Чехословачкој Републици: Братислава, Брно, Чешке Буђејовице, Колин, Кошице, Кралупи н/Влт, Литомјерице, Мост, Наход, Оломмоуц Мор. Острава, Писек, Плзењ, Раковњик, Роуднице н/Л., Чешка Требова, Ухерске Храдиште, Усти н/Л., Хрућим. — У Бугарској: Софија. — Обавља све банкарске послове; врши дознаке на сва места у Краљевини С. Х. С., Чехословачкој Републици и иностранству

Даје под закуп сефове у челичном трезору

УВОЗНО ОДЕЛЕЊЕ

ИЗВОЗНО ОДЕЛЕЊЕ

ТЕЛЕФОНИ БРОЈ: 1980, 81, 82 и 83

Рачун код Поштанског Чековног Завода у Београду број 51005
у Загребу 39,081

ГРАФИЧКИ ЗАВОД „МАКАРИЈЕ“ А. Д. БЕОГРАД—ЗЕМУН